

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDE
TÜRKİYE’NİN SAHİP OLDUĞU POTANSİYELİN
NABUCCO PROJESİ ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Evrin DEMİRCİ SORANLAR

Ankara-2010

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDE
TÜRKİYE’NİN SAHİP OLDUĞU POTANSİYELİN
NABUCCO PROJESİ ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Evrin DEMİRCİ SORANLAR

Tez Danışmanı
Prof.Dr. M. Emin ÇAĞIRAN

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLARARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDE
TÜRKİYE’NİN SAHİP OLDUĞU POTANSİYELİN
NABUCCO PROJESİ ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Evrin DEMİRCİ SORANLAR

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
EIA	Enerji Bilgi İdaresi (<i>Energy Information Administration</i>)
ENI	İtalyan Enerji Şirketi
Eurogas	Avrupa Doğal Gaz Birliği (<i>The European Union of the Natural Gas Industry</i>)
Gazprom	Rus Devlet Enerji Şirketi
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı (<i>International Energy Agency</i>)
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (<i>Liquefied Natural Gas</i>)
MOL	Macar Enerji Şirketi
Nabucco	Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
Nabucco Projesi	Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
NIC	Nabucco Şirketi (<i>Nabucco Gas Pipeline Internatiol GmbH</i>)
NNC	Nabucco Ulusal Şirketleri (<i>Nabucco National Companies</i>)
OMV	Avusturya Enerji Şirketi
RWE	Alman Enerji Şirketi (<i>RWE Midstream GmbH</i>)

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ POLİTİKASI.....	5
1.1.AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASINA YÖN VEREN UNSURLAR.....	5
1.1.1.Avrupa Birliği’nin Enerji İthalatına Olan Bağımlılığı.....	6
1.1.2.Avrupa Birliği’nin Enerji İthalatında Bazı Belirsizliklere ve Sorunlara Maruz Kalması.....	10
1.1.3. Son Dönemlerde Kaydedilen Uluslararası Enerji Krizleri.....	11
1.2.ARZ GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN BAŞLICA AB ENERJİ STRATEJİLERİ VE DÜZENLEMELERİ.....	14
1.2.1.Yeşil Kitap - 2000.....	15
1.2.2.Yeşil Kitap – 2006: Avrupa İçin Güvenli, Sürdürülebilir Enerji Stratejisi.....	17
1.2.3. 2006/67/EC sayılı Konsey Direktifi.....	18
1.2.4. Avrupa Birliği Enerji Güvenliği ve Dayanışması Eylem Planı.....	19
2. BÖLÜM : AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ TÜKETİMİ VE DOĞAL GAZDA ENERJİ GÜVENLİĞİ	22
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ TÜKETİMİ.....	22
2.2. BİR ENERJİ KAYNAĞI OLARAK DOĞAL GAZIN ÜSTÜNLÜKLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN TERCİH EDİLMESİ.....	23
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ İTHALATINA BAĞIMLILIĞINDA RUSYA’NIN YERİ.....	26
2.3.1. Avrupa Birliği Bakımından Rus Doğal Gazının Önemi.....	26
2.3.2. Rus Doğal Gazının Yetersizlikleri.....	28
2.4. DOĞAL GAZDA RUSYA’YA ALTERNATİF TEDARİKÇİLER.....	30
2.4.1. Orta Asya’daki Doğal Gaz Rezervleri.....	31
2.4.2. Orta Asya Doğal Gazının Yetersizlikleri.....	33
2.5. DOĞAL GAZDA ENERJİ GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ VE STRATEJİLERİ.....	35
2.5.1. Doğal Gazda Arz Güvenliğine İlişkin 2004/67/EC Sayılı Konsey Direktifi.....	35

2.5.2. Doğal Gaz Koordinasyon Grubu'nun Kompozisyonunu Belirleyen Komisyon Kararı.....	37
2.5.3. 2004/67/EC sayılı Direktifi Değiştirmeyi ve Doğal Gaz Arzının Güvenceye Alınmasını Öngören Önlemler Hakkında Komisyon'un Tüzük Teklifi.....	37
2.6. DOĞAL GAZDA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMADA YENİ BORU HATTI PROJELERİ.....	39
3. BÖLÜM: NABUCCO DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ VE BU KAPSAMDA TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ	42
3.1 GENEL OLARAK NABUCCO DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ.....	42
3.2. NABUCCO PROJESİ'NİN AVANTAJLARI.....	46
3.3. NABUCCO'NUN KARŞILAŞMAKTA OLDUĞU GÜÇLÜKLER.....	51
3.3.1. Nabucco'ya Karşı Rusya'nın Önerisi: Güney Akımı.....	51
3.3.2. Nabucco Konsorsiyumu Üyelerinin Tutumu.....	53
3.3.3. Avrupa Birliği İçerisinde Nabucco'ya Farklı Yaklaşımlar ve Finansman Sorunu.....	54
3.3.4 Tedarik Sorunu.....	57
3.3.4.1. Azerbaycan.....	58
3.3.4.2. İran.....	60
3.3.4.3. Türkmenistan.....	62
3.4. NABUCCO PROJESİ BAKIMINDAN TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ.....	63
SONUÇ.....	68
EKLER.....	72
EK-1 : Harita-1:Kuzey Akımı Doğal Gaz Boru Hattı.....	72
EK-2 : Harita-2-A:Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hattı.....	73
EK-3 : Harita-2-B:Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hattı.....	74
EK-4 : Harita-3:Beyaz Akım Doğal Gaz Boru Hattı.....	75
EK-5 : Harita-4:Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı.....	76
EK-6 : Harita-5:Nabucco ve Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hatları.....	77
KAYNAKÇA.....	78
ÖZET.....	82
ABSTRACT.....	83

GİRİŞ

Dünya enerji tüketimindeki payı %15'in üzerinde olan Avrupa Birliği (AB), Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) sonra dünyanın ikinci büyük enerji tüketicisidir. Diğer taraftan AB, enerji kaynakları bakımından yetersizdir ve tüketiminin %50'sini ithalat yoluyla sağladığı için enerji tedarikinde dışa bağımlıdır. Dahası, sözkonusu dışa bağımlılığın, 2030 yılında %70'lere çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu itibarla, enerji güvenliği konusu AB'nin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır.

Öte yandan, AB'nin enerji tüketiminde toplam petrol ve doğal gaz kaynakları üçte ikilik oranla başı çekmekte; bunlar içerisinde de doğal gaz, gerek verimliliği ve çevre dostu özellikleri gerekse petrole oranla ucuz ve bol oluşu nedeniyle, AB'nin enerji tüketiminde giderek artan miktarda talep edilmektedir. Halihazırda AB, doğal gaz ithalatının %40'ını Rusya'dan karşılamakta, 2030 yılına kadar bu oranın %60'a çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu ise –Avrupa'daki rezervlerin en fazla 18 yıllık ömrünün kaldığı dikkate alındığında- AB'yi doğal gaz tedarikinde Cezayir'in dışında AB'ye yönelik tek ihracatçı olan Rusya'ya bağımlı kılmaktadır. Üstelik Rusya, dünyanın en büyük doğal gaz üreticisi olmanın da verdiği güvenle, AB'ye karşı bu doğal gaz “kartı”nı kullanma potansiyeline sahip bulunmaktadır. Bu itibarla AB, doğal gaz tedarikinde Rusya dışındaki kaynaklara da ulaşmak istemektedir. Ayrıca, bahse konu Rus doğal gazının tamamı Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmaktadır. Bu ülkeler arasında Ukrayna, Rus doğal gazının Avrupa'ya transitinde sahip olduğu %80'lik pay ile önemli bir yer tutmakta; Rusya ile Ukrayna arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle 2000'li yıllar boyunca doğal gazın zaman zaman kesintiye

uğraması da AB'yi doğal gaz tedarikinde alternatif güzergah arayışına yönelten sebeplerden bir diğeri olmaktadır.

AB'nin ekonomik ve coğrafi erişiminde bulunan Rusya dışındaki başlıca doğal gaz tedarikçileri Türkmenistan, Azerbaycan, İran ve diğer Ortadoğu ülkeleridir. Türkiye ise AB ile sözkonusu ülkeler arasında doğal bir enerji köprüsü konumunda bulunmakta ve bu özelliği nedeniyle AB için stratejik bir ortak olarak belirlemektedir. Ayrıca doğal gaz, petrol ve diğer enerji kaynaklarından farklı olarak, boru hatları ile taşınması gereken bir enerji türü olduğundan, Türkiye'nin "enerji köprüsü" olma konumu daha da önem kazanmaktadır.

Diğer taraftan, Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ("Nabucco Projesi" veya sadece "Nabucco"), Rusya dışındaki tedarikçilerle anlaşmak üzere ve Rusya ile Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova'yı *by pass* ederek, Avrupa'ya Türkiye üzerinden doğal gaz taşınmasını öngören ilk ve tek kapsamlı projedir ve AB Komisyonu ve ABD tarafından da desteklenmektedir. Bununla beraber Nabucco, projenin taraflarınca yeterli kararlılık gösterilmediği için, ilk kez önerildiği yıl olan 2002'den bu yana bazı sorunlarını aşamamış bulunmaktadır.

Tez çalışmasında, AB'nin enerjide Rusya'ya olan bağımlılığını kırma ve alternatif enerji güzergahlarına ulaşma hedefleri bakımından Türkiye'nin oynayabileceği rol değerlendirilirken, Nabucco özelinde bir somutlaştırma yapılmaktadır. Zira, AB'nin enerji politikalarındaki mevcut yaklaşım dikkate alındığında AB'nin enerji güvenliğinde

Türkiye'nin sunabileceği katkı çerçevesinde Nabucco Projesi önemli bir örnek teşkil etmekte, adeta bir "pilot proje" işlevi görmektedir.

Çalışmanın hazırlanmasında, AB'nin enerji politikalarına yön veren Direktifler ile strateji belgelerinden; başlıca enerji firmalarının resmi internet sayfalarından; Nabucco International Company'nin ve Nabucco Konsorsiyumu'nda yer alan enerji firmalarının resmi internet sayfalarından; Eurogas'ın rapor ve istatistiklerinden; özellikle Dünya Bankası'nın, Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) ve Enerji Bilgi İdaresi'nin (EIA) yayınlarından; konuya ilişkin akademik çalışmalardan; makalelerden ve gazete haberlerinden yararlanılmıştır.

Üç bölüm halinde hazırlanan çalışmanın 1. Bölüm'ünde, AB'nin enerji politikaları incelenmiştir. Bu çerçevede öncelikle, AB'nin enerji politikalarına yön veren unsurlar araştırılmıştır. Ardından, sözkonusu unsurlarla şekillenen AB enerji politikalarını yansıtan belli başlı AB düzenlemeleri ve strateji belgeleri tanıtılmıştır.

2. Bölüm'de, AB'nin enerji tüketiminde doğal gazın önemi ve doğal gazda arz güvenliği konusu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda; AB'de doğal gazın halihazırdaki ve gelecekteki yeri, doğal gazın AB tarafından tercih edilme nedenleri, AB'nin doğal gazda dışa bağımlılığı ve bu çerçevede Rusya'nın yeri, AB'nin doğal gaz tedarikinde Rusya dışındaki ülkelere ve güzergahlara yönelme gerekliliği değerlendirilmiş ve bu hususlar dikkate alınarak hazırlanan doğal gazda arz güvenliğine ilişkin AB düzenlemeleri ve strateji belgeleri tanıtılmıştır. Bu bölümde son olarak, AB'nin doğal gazda arz

güvenliğini teminen düşünülen başlıca alternatif doğal gaz boru hattı projeleri hakkında bilgi verilmiştir.

3. Bölüm’de, AB’nin enerji güvenliğini sağlamaya yönelik olarak düşünülen belli başlı doğal gaz boru hattı projelerinden biri olan Nabucco Projesi ve bu kapsamda Türkiye’nin AB bakımından önemi tartışılmıştır. Bu tartışma yapılırken, öncelikle Nabucco Projesi’nin güzergahı, kapasitesi, tarihçesi ve aşamaları hakkında bilgi verilmiş; ayrıca, bir taraftan projenin avantajları ve AB’ne yapacağı katkılar, bir taraftan da Nabucco Projesi’nin eksikleri ele alınmıştır. Bu bölüm, AB enerji güvenliğinin sağlanmasında, Nabucco Projesi özelinde Türkiye’nin öneminin değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır.

Ayrıca, “Sonuç” kısmında tezin genel bir değerlendirmesi yapılmış; “Ekler” başlığı altında da, Nabucco’nun yanı sıra AB’nin gündeminde bulunan ve çalışmada değinilen diğer doğal gaz boru hattı projelerine ilişkin haritalar sunulmuştur.

1. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ POLİTİKASI

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASINA YÖN VEREN UNSURLAR

“AB Enerji Politikası” (*“European Energy Policy”*), görece yeni bir kavramdır. Zira enerji konusu –tıpkı savunma ve dış politika gibi- AB Üye Devletleri arasında Topluluk düzeyinde üzerinde uzlaşmaya varılması zor olan alanlardan biridir. Nitekim, giderek kalabalıklaşan Topluluk Üye Devletlerini enerji alanında AB seviyesinde politika geliştirme noktasında yakın zamana kadar ortak bir paydada buluşturmak mümkün olamamıştır. Ne zaman ki zaten yetersiz olan enerji kaynakları Avrupa’da hızla tükenme eğilimine girmiş ve dolayısıyla AB, dünyanın başlıca enerji ithalatçılarından biri olmuştur ve ne zaman ki enerji kaynaklarına erişimde sıkıntılarla karşılaşılmaya başlanmıştır; o zaman AB’de aranan ortak payda bulunmuştur: “Enerjide arz güvenliği”.

AB bakımından enerjide arz güvenliği, bir taraftan çevre duyarlılığının gerekleri yerine getirilirken, diğer taraftan enerjinin makul fiyattan ve kesintisiz sağlanabiliyor olmasıdır. Öte taraftan, enerjide arz güvenliği “kısa dönemli” ve “uzun dönemli” olarak ele alındığında; uzun dönemli arz güvenliği, ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması kaygılarının ikisini birden karşılamaya dönük enerji yatırımlarının zamanında gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Kısa dönemli arz güvenliği ise, belli bir bölgedeki

enerji altyapısının, o bölgenin enerji arzında ve talebinde ortaya çıkabilecek ani değişimlere anında cevap verebilme yeteneğine sahip olmasıdır.¹

Gerek endüstrileşmiş, gerekse endüstrileşmekte olan ülke sanayilerinin işleyişinde arz güvenliği hayati önem taşımaktadır ve enerji tedarikçisi ülkelerin büyük bölümünün, dünyanın askeri, siyasi ve ekonomik anlamda istikrarsız bölgelerinde yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, enerjide arz güvenliği konusu daha da önemli bir hal almaktadır.

AB Üye Devletleri, enerjide arz güvenliğini sağlamanın önemini özellikle 2000’li yılların başından itibaren idrak etmeye başlamış ve 27 Ekim 2005 tarihinde Londra’da toplanan Avrupa Konseyi Zirvesi’nde zorunlu ve kapsamlı bir AB Enerji Politikası belirlenmesi konusunda ilk kez görüş birliğine varmışlardır.

Sözkonusu AB Enerji Politikası’na yön veren unsurlar aşağıda sunulmaktadır.

1.1.1. Avrupa Birliği’nin Enerji İthalatına Olan Bağımlılığı

AB’nin enerji politikalarına yön veren birinci unsur, AB’nin enerji alanında ithalata bağımlı olmasıdır. İthalata olan bağımlılık ise AB’nin (i)kendi üretiminin ihtiyacını karşılamamanın çok uzağında kalması, (ii) mevcut kaynaklarının tükenme eğilimine girmiş bulunması, (iii) enerji tüketiminin giderek artması ve (iv) tüketilen enerji kaynaklarının kompozisyonunda petrol ve doğal gazın payının önemli bir yer işgal etmesi ile yakından ilgilidir.

¹ IEA, **Energy Security**, http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD_ID=4103.

Fosil yakıt kaynakları bakımından yetersiz olan Avrupa, dünya genelindeki kömür rezervlerinin yüzde 7'sine, doğalgazın yüzde 2'sine ve petrolün yüzde 6'sına sahip bulunmaktadır.² AB'nin dünya enerji tüketimindeki payının yüzde 15'in üzerinde olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) sonra dünyanın ikinci büyük enerji tüketicisi konumunda bulunduğu dikkate alındığında, AB'nin kendi kaynaklarının yetersizliği daha iyi anlaşılmaktadır.

Öte yandan, Uluslararası Enerji Ajansı (*International Energy Agency* - IEA) ve Enerji Bilgi İdaresi (*Energy Information Administration* - EIA) tarafından 2007'de yapılan projeksiyonlara göre, 2030'a kadarki dönemde Avrupa enerji üretiminin hissedilir düzeyde düşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Avrupa'nın petrol üretiminin %50, doğal gaz üretiminin de %10 oranında azalacağı öngörülmektedir. Petrol üretimindeki düşüşün, büyük ölçüde, Kuzey Denizi'ndeki rezervin erimesinden kaynaklanacağı belirtilirken³, doğal gaz rezervinin kullanım süresinin ise 18 yıl olduğu tahmin edilmektedir.⁴

Avrupa Doğal Gaz Birliği (Eurogas) tarafından bildirilen verilere göre⁵ 2008 yılında AB'nin toplam enerji tüketiminin % 35'i petrol, % 25'i doğal gaz, %17'si kömür, % 14'ü nükleer enerji ve % 6'sı ise yenilenebilir enerji kaynakları ile

²EURACTIV, **Rusya'nın Güç Gösterisi AB'nin Enerji Güvenliğini Tehdit Eder Nitelikte**, 11.08.2008, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

³ EIA, **International Energy Outlook 2009 - Natural Gas**, Report No. DOE/AIA-0484(2009), 27 Mayıs 2009, http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/nat_gas.html, (erişim: Şubat 2010)

⁴Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Doğal Gaz Rezervleri Tüketimi ve Muhtemel Gelişmeler**, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dgg.doc>, (erişim: Mart 2010)

⁵ Eurogas, **Statistics 2008**, www.eurogas.org/figures

karşılanmaktadır. Başka bir ifadeyle, AB'nin enerji tüketiminin yaklaşık 2/3'ünü petrol ve doğal gaz oluşturmaktadır.

AB bölgesinde tüketilen enerji türleri içerisinde petrol ve doğal gazın ağırlığı, AB'yi giderek daha büyük oranda ithalata bağımlı kılmaktadır. Nitekim, AB'de tüketilen ithal petrolün yüzde 45'i Ortadoğu'dan gelirken, tüm Avrupa'nın tükettiği ithal doğal gazın yüzde 40'ı Rusya'dan, yüzde 30'u Cezayir'den, yüzde 25'i ise Norveç'ten elde edilmektedir.⁶

Yapılan tahminlere göre, AB'nin petrol talebi sabit kalsa bile, petrol ihtiyacını karşılamak üzere ithalatını %40 artırması gerekmektedir. 2008 itibariyle doğal gaz tüketiminin %38'ini kendi kaynaklarından (özellikle, Hollanda ve İngiltere) karşılayan AB'nin doğal gaz ithalatındaki artış oranının ise 2030'da %120 olması beklenmektedir. Tüm bunların sonucu olarak da, Birliğin halen enerji alanında yüzde 50'ye varan dışa bağımlılığının, 2030 yılında yüzde 68'e⁷, 2050'de ise %80'e çıkacağı⁸ tahmin edilmektedir. Ayrıca, uzmanlar 2030 yılına kadar AB doğal gazının yüzde 60'ının Rusya'dan elde edileceğini, petrolün de %90'ının ithalattan karşılanacağını öngörmektedirler. Bu nedenle enerji konusunda dışa bağımlılık AB'nin geleceğine yönelik en büyük sorunlardan biridir.⁹

⁶ ROH, C. Stephan, **Global Energy 2009-2009**, A World in Transition a Geopolitical Survey by ILS Energy, Global Publication Company, Hong Kong, 2009.

⁷EURACTIV, **Rusya'nın Güç Gösterisi AB'nin Enerji Güvenliğini Tehdit Eder Nitelikte**, 11.08.2008, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009).

⁸ European Commission, **European energy and transport trends to 2030-2050 update**, May 2006.

⁹ARINÇ, İbrahim Said, **European Union – Russia Natural Gas Relations**, Bilkent University, Ankara, 2007.

Enerji ihtiyacındaki bu artışın yanı sıra, özellikle tüketilen enerjinin hangi kaynaklardan karşılandığı da önem taşımaktadır. Avrupa Komisyonu Enerji ve Taşımacılık Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan, enerji alanında 2000-2030 dönemine ait tahminlerin ortaya konulduğu çalışmadaki¹⁰ veriler uyarınca, toplam enerji tüketimi içinde 2030 yılına kadar doğal gazın ve yenilenebilir enerji türlerinin payının artacağı, katı yakıtların (örneğin kömür) ve nükleer enerjinin katkısının ise azalacağı değerlendirilmektedir. AB ve dünya kamuoyunun gelecekte öneminin artacağını bekledikleri yenilenebilir kaynakların (örneğin güneş enerjisi) katkısı ancak %6.2 olabilecektir.

AB’de giderek artan çevre kaygıları nedeniyle, ekonomik ve teknik ömrünü tamamlamaya yüz tutmuş nükleer santrallerin devre dışı bırakılması ve elektrik üretiminde doğal gaz kullanımının teşvik edilmesi de AB’nin enerji açısından dışa bağımlılığını artıran faktörler arasında bulunmaktadır. Ayrıca, Kuzey Denizi’ndeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının tükenme eğilimine girmesi, sosyal güvenlik ve işçilik maliyetleri nedeniyle kömür üretiminin düşmesi gibi nedenlerle AB gelecekte fosil yakıt ithalatını da artırmak zorunda kalacaktır.

AB’nin genişlemesi de enerji ithalatında dışa bağımlılığı artıran bir unsur olmuştur. Nitekim, AB’nin genişlemesi ile AB’ye dahil olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri’nin özellikle doğal gaz ithaline olan bağımlılıkları, AB’nin ithal bağımlılığını ortalama yükseltmiştir. Nitekim; Avusturya, Bulgaristan, Slovakya, Yunanistan,

¹⁰ European Commission, Green Paper “Towards a European strategy for the security of energy supply”, COM 769 Final, 2000.

Estonya, Litvanya, Letonya ve Finlandiya'nın doğal gaz ithalatına olan bağımlılıklarının oranı %60 ile %100 arasında değişmektedir.¹¹

1.1.2. AB'nin Enerji Tedarikinde Bazı Belirsizliklere ve Sorunlara Maruz Kalması

AB'nin enerji tedarikinde maruz kaldığı bazı belirsizler ve sorunlar, Birliğin enerji konusunda kendini güvende hissetmemesine yol açmaktadır. Bu sorunlardan birincisi, Rusya'nın enerji politikasının belirsizliği ve enerjiyi politik bir araç olarak kullanmaktan çekinmemesidir. Rusya 2005 yılı sonundan itibaren Moldova, Ukrayna, Gürcistan, Beyaz Rusya, Azerbaycan gibi eski Sovyetler Birliği ülkelerine sattığı doğal gazın fiyatını 2-3 kat artırmış ve bu ülkelere giden doğal gazı aralıklarla kesmiştir. Ayrıca Rusya, Avrupa'da Rusya'yı dahil eden yeni bir güvenlik anlayışı oluşturulmadığı takdirde, Rusya'nın sahip olduğu doğal kaynaklarını kendi kararları doğrultusunda istediği gibi kullanacağını açıklayarak¹² elinde bulundurduğu “enerji silahı” ile AB'yi zaman zaman tehdit etmekten çekinmemektedir.

Rusya'nın enerji alanındaki tutumundan kaynaklanan bu durumun dışında AB'nin kendini rahat hissetmediği bir diğer konu da, dünya petrol rezervlerinin yüzde 60'ının bulunduğu Ortadoğu'da yaşanan askeri ve siyasi istikrarsızlıktır.

AB'nin enerji tedarikinde karşılaştığı bir diğer sıkıntı, AB üyeleri dışındaki ülkelerin de enerji talebinin artması ve böylece dünya enerji arzından AB'nin

¹¹ ROH, C. Stephan, s. 35-36-37.

¹² EURACTIV, **Rusya'nın Güç Gösterisi AB'nin Enerji Güvenliğini Tehdit Eder Nitelikte**, 11.08.2008, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009).

alabileceği payın sınırlanmasıdır. Zira ülkeler kalkındıkça ve nüfus arttıkça; sanayileşme, hızlı kentleşme ve yaşam standardının yükselmesi, enerji kullanımını artırmaktadır. 1994 ve 2006 arasındaki dönemde dünya ham petrol talebi yıllık ortalama %1.7 oranında yükselmiştir. EIA'nın tahminlerine göre 2030 yılında dünya petrol talebi 2006 yılındaki talebe oranla %37 artacaktır. Bu talep artışının büyük kısmının ise gelişmekte olan ülkelerde yaşanacağı beklenmektedir.¹³ Nitekim, bir taraftan, başlıca enerji üreticisi ülkeler olan İran, Rusya ve diğer Ortadoğu ülkelerinde iç talep artarken, bir taraftan da Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Hindistan başta olmak üzere Uzakdoğu'nun gelişmekte olan ülkelerinde de petrol ve doğal gaz talebi hızla yükselmektedir. Her ne kadar ÇHC ve Hindistan'da başlıca enerji kaynağı olarak bir süre daha kömür vb. katı yakıtların tüketileceği öngörülse de, bu ülkelerin bir taraftan da doğal gaz ve petrole yönelik taleplerini artırmaları beklenmektedir. Önümüzdeki birkaç yıllık süreçte her iki ülkenin de yıllık 30'ar milyar metreküp sıvılaştırılmış doğal gaz, orta vadede de yıllık 100'er milyar metreküp doğal gaz ithal eder hale gelecekleri tahmin edilmektedir.¹⁴

1.1.3. Son Dönemlerde Yaşanan Uluslararası Enerji Krizleri

2000 yılından bu yana son 10 yıllık dönemde petrol fiyatlarında gözlenen ani ve yüksek oranlı artışlar ile doğal gaz tedarikinde yaşanan ciddi sıkıntılar, AB'nin bu süreci yönlendirmedeki etkisinin ne kadar zayıf olduğunu göstermiş ve AB'yi, enerji alanında bir strateji belirlemeye zorlamıştır.

¹³EIA, **2007 International Energy Outlook: Petroleum and other liquid fuels**, Mayıs 2007, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/oil.html>, (erişim: Şubat 2010)

¹⁴IEA, Natural Gas Market Review 2009, OECD Publishing, 29 June 2009.

1980'lerin ortasından Eylül 2003'e kadar ham petrolün varili, enflasyona göre ayarlanmış fiyatlarla, ortalama 25 Doların altında seyretmiştir. 2003 yılı içinde varili 20-30 Dolar arasında gidip gelen ham petrol fiyatları, Ağustos 2005'te 60 Dolar'a, 2007 sonunda 100 Dolar'a yükselmiş, Temmuz 2008'de de 147.30 Dolar ile zirveyi görmüştür.¹⁵

Petrol fiyatlarındaki bu gelişmeler karşısında etkisiz kalan AB, 2005'ten günümüze dönem dönem yaşanan doğal gaz krizlerini önlemede hiçbir varlık gösteremezken bu krizleri gidermedeki katkısı da çok sınırlı olmuştur.

Sözkonusu doğal gaz krizleri, doğal gazın tedariki, fiyatı, taşınması ve borç tahsili konusunda Rusya ile Ukrayna arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanmıştır. Zira, AB'nin doğal gaz ihtiyacının yaklaşık %25'ini karşılayan Rusya, sözkonusu gazın %80'ini Avrupa'ya Ukrayna üzerinden taşımaktadır. Ayrıca, Rus doğal gazının Avrupa'ya taşınmasında bir transit ülkesi olan Ukrayna, doğal gazın ülkesi içerisindeki akışını dilediği gibi yönlendirebilmekte; bu çerçevede Ukrayna, Avrupa'ya geçmesi gereken doğal gazın tamamını veya bir kısmını kendisi kullanabilmekte; Rusya'nın bu konuda hiçbir etkisi olamamaktadır.¹⁶

Rusya ile Ukrayna arasındaki son dönem krizlerinin ilki, Mart 2005'te, doğal gaz ve transit ücretleri konusunda başgöstermiştir. Rusya Ukrayna'yı, doğal gaz borcunu ödememekle ve Avrupa'ya geçmek üzere iletilen gazı kendi iç tüketiminde

¹⁵TFC Commodity Charts, **Light Crude Oil EmiNY**, <http://tfc-charts.com/chart/QM/W>, (erişim: Şubat 2010).

¹⁶GÖKNEL, **Mete, Yaşanan Doğal Gaz Krizi Türkiye İçin Fırsat mı?**, 23 Ocak 2009, <http://www.asam.org.tr>, (erişim: Mart 2009)

değerlendirmekle suçlamış; suçlamaları önce reddeden Ukrayna, daha sonra kabul etmiş, 1 Ocak 2006’da Rusya, Ukrayna’dan ilettiği doğal gazı tamamen kesmiş; 4 Ocak’ta tarafların ön anlaşmaya varmalarıyla sorun giderilmiştir.

Bu krizin ardından yaşanan, Ekim 2007’deki anlaşmazlık Ukrayna’nın biriken doğal gaz borçlarını ödememesinden kaynaklanmış, ödemenin gecikmesi üzerine de Rusya Mart 2008’de doğal gaz arzında kısıntıya gitmiştir.

2008 yılının sonunda taraflar yine doğal gaza ilişkin borç-alacak meselesi nedeniyle anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bu dönemde Rus devlet enerji şirketi Gazprom tarafından yapılan açıklamaya göre, Ukrayna’nın Rusya’ya borcu, gecikme bedeliyle birlikte, 2 milyar Dolara ulaşmaktadır ve 1 Ocak 2009’a kadar bu borcun ödenmesi gerekmektedir.¹⁷ Ukrayna’nın borcunu ödememesi üzerine Rusya Ocak 2009’da bu ülkeye yönelik doğal gaz sevkiyatını kesmiş ancak Ukrayna’nın eskiden olduğu gibi sistemden doğal gaz alımına devam etmesi sonucunda Rusya, Ukrayna üzerinden Avrupa’ya yaptığı tüm doğal gazı kesmiş ve Avrupa’nın 18 ülkesi bu durumdan büyük ölçüde mağdur olmuş, kış ortasında pekçok ülke ısınma sorunu yaşamıştır. Daha önceki doğal gaz krizlerinde olduğu gibi, Rusya’nın önceden bilgilendirip Ukrayna nezdinde girişimde bulunulması talebini “tarafsızlık ilkesi”ni öne sürerek kabul etmeyen AB, son noktada krizi bizzat yaşayınca devreye girmiştir.¹⁸ Zira, sözkonusu krizden Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Sırbistan ve Hırvatistan büyük ölçüde mağdur olmuş; devlet daireleri ve okullar ısıtılamadığı için günlerce tatil edilmiştir. Enerji krizi,

¹⁷ ROH, C. Stephan, s. 52.

¹⁸GÖKNEL, **Mete, Yaşanan Doğal Gaz Krizi Türkiye İçin Fırsat mı?**, 23 Ocak 2009, <http://www.asam.org.tr>, (erişim: Mart 2009)

ayrıca, AB'nin bu tür arz kesintilerinde devreye girebilecek yeterli enerji stoğunun bulunmadığını da göstermiştir.¹⁹ O kadar ki, çaresizlik içerisindeki Bulgaristan, kapatılması AB'ne kabul edilme koşullarından olan Kozloduy Nükleer Enerji Santrallerinden birini yeniden çalıştırabileceğini belirtmiş; birkaç gün sonra Slovakya da nükleer enerjiye başvurabileceğinin sinyalini vermiştir.²⁰ 20 Ocak 2009'da doğal gaz akışına tekrar başlanması üzerine Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, kış ortasında 2 hafta boyunca milyonlarca Doğu Avrupalı'yı soğukta bırakan enerji krizinin giderilmiş olmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Bir taraftan da Barroso, bu krizden uzun dönemli dersler çıkarılması gerektiği hususunda uyarıda bulunmuştur.²¹

Son olarak, Ekim 2009'da Ukrayna, ülkesindeki ekonomik durgunluğu gerekçe göstererek, Rusya'dan aldığı doğal gazın miktarını azaltmak istemiş; Rusya ise bu ülkenin, sözleşmenin gereklerine uymasında ısrar etmiş²²; anlaşmazlık, 22 Nisan 2010'da, Rusya'nın, Ukrayna'daki Sivastopol Askeri Deniz Üssü'ndeki varlığının 25 yıl daha uzatılması karşılığında Ukrayna'ya ihraç ettiği doğal gazın fiyatında %30'luk indirim yapması ile giderilmiştir.²³

1.2. ARZ GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN BAŞLICA AB ENERJİ STRATEJİLERİ VE DÜZENLEMELERİ

AB, bir taraftan enerji tüketimi ve nüfusu artarken öte taraftan enerji rezervinin azalıp üretiminin düşmesi, ayrıca enerji kaynağı olarak daha verimli ve çevre dostu

¹⁹EURACTIV, **First Story**, 6 Ocak 2009, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

²⁰ EURACTIV, 7 Ocak 2009 ve 12 Ocak 2009, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

²¹ EURACTIV, 22 Ocak 2009, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

²² **Russia-Ukraine gas disputes**, http://en.wikipedia.org/wiki/Russia%E2%80%93Ukraine_gas_disputes

²³ Washington Post, **Ukraine to extend Russia naval base lease, pay less for natural gas**, 22 Nisan 2010, www.washingtonpost.com (erişim: Nisan 2010).

kaynaklara yönelinmesi ve uluslararası enerji piyasasında meydana gelen gelişmeler karşısında; enerji güvenliğinin sağlanmasını teminen 2000’li yılların başından bu yana enerji politikalarını gözden geçirmeye ve bu çerçevede stratejiler oluşturmaya ve yasal düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan belli başlıları aşağıda sunulmaktadır.

1.2.1. Yeşil Kitap – 2000

Bu çerçevede ilk olarak AB tarafından bir Yeşil Kitap yayımlanmıştır.²⁴ Söz konusu çalışmada, AB’nin petrol ithalatının %45’inin Orta Doğu’dan, doğal gaz ithalatının da %40’ının Rusya’dan yapıldığı hatırlatılmakta; AB’nin uluslararası [enerji] piyasasını etkilemeye yönelik tüm önlemleri henüz almadığı vurgulanmakta ve 2000 yılında petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmada AB’nin etkisiz kalması da bunun bir kanıtı olarak sunulmaktadır.

Yeşil Kitap, AB’nin bu zaafiyetine bir çözüm olmak üzere enerjide arz güvenliğini sağlamaya yönelik Birlik düzeyinde stratejiler belirlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bunu önerirken Yeşil Kitap, burada belirlenen hususların mutlak ve üzerinde tamamıyla anlaşılmış, bugünden yarına hemen uygulamaya alınacak bir strateji olmadığını, şimdilik konuyu tarafların dikkatine sunarak değerlendirmelerine açtıklarını özellikle ifade etmektedir.

²⁴ European Commission, Green Paper “Towards a European strategy for the security of energy supply”, COM 769 Final, 2000.

Yeşil Kitap'ta tartışmaya açılan 3 ana başlık; (i)enerji talebine ve arzına yönelik politikalar arasında yeni bir denge oluşturulması, (ii) orta vadede [AB'nin enerji talebinin karşılanmasında] nükleer enerjinin katkısının değerlendirilmesi, (iii) daha fazla petrol ve doğal gaz ithalinin temini için stratejik stoklama alanları yapılması ve yeni ithalat güzergahlarının güvenliğini sağlayarak daha güçlü mekanizmalar oluşturulması olarak belirlenmiştir.

Bu çerçevede getirilen öneriler ise aşağıda belirtilmektedir:

- Yenilenebilir ve çevre dostu enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi; bu amaçla, vergilendirme politikalarının oluşturulması; ulaştırma sektöründe raylı taşımacılığın teşvik edilmesinden, enerji yoğun üretim yapan sektörlerin (alüminyum, demir-çelik, gübre vb.) genel ekonomi içerisindeki payının azaltılmasına kadar birçok önlem alınması,
- Birbirinden kopuk ve nispeten küçük olan enerji piyasalarının birleştirilerek bir AB enerji piyasası oluşturulması ve böylece verimliliğinin artırılması,
- Enerji tüketiminde verimliliği artıracak teknolojilerin desteklenmesi.

Yeşil Kitap'ın Kasım 2000'de yayımlanmasının ardından AB çapında üye ülkeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından belgeye ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve bunlar Avrupa Komisyonu (Komisyon) tarafından bir belgede toparlanmıştır.²⁵ Yapılan değerlendirmelerin büyük çoğunluğu Yeşil Kitap'ta öngörülen tespit ve önerilere destek

²⁵European Commision, **Communication from the Commission of 26 June 2002 to the Council and the European Parliament - Final Report on the Green Paper Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply** [COM(2002) 321 final - Not published in the Official Journal].

vermekte, özellikle de arz güvenliği konusunda, enerji verimliliğini teşvik etmek suretiyle talebin kontrol edilmesinin önemine yer vermektedir.

Eylül 2002’de Komisyon “Enerjide İç Pazar: Enerjide Arz Güvenliğine İlişkin Koordine Önlemleri” adıyla bir tebliğ yayımlamıştır.²⁶ Söz konusu tebliğe göre, AB kapsamındaki enerji piyasalarının birleştirilmesi, üye ülkeler arasındaki bağımlılığı artıracaktır ve bu da petrol ve doğal gazın arzında güvenliği sağlayacak koordineli önlemler almayı gerektirmektedir. Bu önlemler, özellikle, petrol stoklarının uyumlaştırılmasına ve koordineli kullanımının teşvik edilmesine (ulusal depolama sistemleri, acil durum stokları, müdahale kriterleri), doğal gaz arz güvenliğine ilişkin minimum önlemlerin uyumlaştırılmasına (minimum standartlar, kriz önlemleri, tedarik sözleşmeleri) ve üretici ve tüketici ülkeler arasındaki enerji diyalogunun organize edilmesine yoğunlaşmalıdır.²⁷

1.2.2 Yeşil Kitap – 2006 : Avrupa İçin Güvenli, Sürdürülebilir Enerji Stratejisi

İngiltere’nin dönem başkanlığında, Ekim 2005 Konsey Zirvesi’nde, enerji konusunun AB kapsamında ele alınması gerektiğine vurgu yapılarak Avrupa

²⁶European Commision, Communication from the Commission of 11 September 2002 - **The internal market in energy: Coordinated measures on the security of energy supply** [COM(2002) 488 final - Not published in the Official Journal].

²⁷European Commission, the Directorate-General for External Relations, **Security of supply, external dimension and enlargement**, http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/index_en.htm , (erişim:Mayıs 2009)

Komisyonu’ndan bu konuda bir çalışma yapması istenmiştir. Bu talepten birkaç ay sonra, Mart 2006’da, Komisyon yeni bir Yeşil Kitap yayımlamıştır.²⁸

Bu çalışmanın amacı, Üye Devletler arasında enerji alanında ortak politikalar oluşturmaya yönelik tartışmalara zemin hazırlamaktır. Çalışmada, bu politikaların AB kapsamında ele alınmasına, dolayısıyla enerji konusunda Üye Devletlerin “tek ses” olabilmesinin önemine vurgu yapılarak, enerji tedarikçisi ülkeler karşısında AB’nin pazarlık gücünü ancak bu sayede artırabileceği ifade edilmiştir. Etkili enerji politikaları oluşturulabilmesi için de Komisyon, enerji sektöründe korunup güçlendirilmesi gereken 3 hedef alanı; (i) sürdürülebilirlik, (ii) rekabetçilik ve (iii) arz güvenliği olarak belirlemiştir. Bu hedefe yönelik olmak üzere de 2020 yılına kadar enerji verimliliğinin ve enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kullanımının %20 artırılması ile sera gazı salınımının %20 azaltılmasını öngören “20-20-20 Stratejisi”ni benimsemiştir.

1.2.3. 2006/67/EC sayılı Konsey Direktifi

Üye ülkelere minimum ham petrol ve/veya petrol ürünü bulundurma zorunluluğu getiren bu düzenleme²⁹ ile üye ülkeler, günlük petrol tüketimleri dikkate alınarak belirlenecek ortalama değer çerçevesinde, en az 90 günlük ihtiyacı karşılayabilecek miktarda petrol stoğu yapabilecek mekanizmayı oluşturup idame ettirmekle yükümlü olmuşlardır.

²⁸European Commision, **Green Paper - A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy**, COM(2006) 105, March 2006.

²⁹ Council Directive, **2006/67/EC of 24 July 2006 imposing an obligation on Member States to maintain minimum stocks of crude oil and/or petroleum products, codified version**, Official Journal L 217 of 8 August 2006.

1.2.4. Avrupa Birliği Enerji Güvenliği ve Dayanışması Eylem Planı³⁰

AB, “20-20-20 Stratejisi” ile enerjide sürdürülebilirlik, rekabetçilik ve arz güvenliği ana hedefleri üzerinde mutabakata varmış bulunmaktadır. Bu strateji, kamu otoritelerinin, enerji sektörü düzenleyicilerinin, enerji altyapısında faaliyette bulunanların, enerji endüstrisinin ve tüm yurttaşların katılımını gerektiren köklü değişimler öngörmektedir. AB Enerji Stratejisi, küresel enerji pazarındaki değişimler karşısında AB’ye seçenekler sunabilecektir.

Bu çerçevede, ilk olarak, AB bakımından enerji güvenliğinin önemine değinilerek, bu alanda AB ülkeleri arasında dayanışmanın öncelikli hedeflerden biri olduğuna vurgu yapılmaktadır. Zira, ancak bu sayede riskin Üye Devletler arasında paylaşılarak ve dağıtılarak şiddetinin azaltılabileceği düşünölmektedir.

İkinci olarak, orta vadeden uzun vadeye, 20-20-20 Stratejisi’nin önemli olduğunun altı çizilmekte ve enerji kaynaklarının fosil dışı kaynaklarla zenginleştirilip çeşitlendirilmesinin enerji güvenliği bakımından gerekli olduğu belirtilmektedir.

Üçüncü olarak, kısa vadeden orta vadeye, Avrupa’nın enerjide ithalata bağımlılığı dikkate alındığında enerji arzı krizlerini önlemeye ve gidermeye yönelik önlemler alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu itibarla, AB’nin enerji güvenliğinde arzın çeşitlendirilmesi sözkonusu olduğuunda, AB’nin enerji ihtiyacı için gereken

³⁰European Commision, **EU Energy Security and Solidarity Action Plan: Second Strategic Energy Review MEMO/08/73**, Commission Staff Working Document, SEC (2008) 2871 VOLUME I, Commission of the European Communities, Bruxelles, 13.11.2008

yatırımlar teşvik edilmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından bu kapsamda desteklenmesinde yarar görülen yatırımlar aşağıda belirtilmektedir:

- Baltık Ülkeleri'nin Avrupa ile daha iyi bağlantı sağlamasını teminen, Baltık Interkoneksiyon Planı'nın ("*Baltic Interconnection Plan*") geliştirilmesi,
- Doğal Gaz Güney Koridoru'nun ("*Southern Gas Corridor*"), Hazar ve Ortadoğu kaynaklarından ve hatta uzun dönemde başka bölge kaynaklarından sağlanacak arz ile güçlendirilmesi,
- Doğal gazın çeşitlendirilmesine katkıda bulunduğu için sıvılaştırılmış doğal gaza (LNG - *liquefied natural gas*) ve LNG Eylem Planına önem verilmesi; bahse konu Eylem Planının gereği olarak da, tüm Üye Devletler, özellikle de doğal gazda tek bir tedarikçiye bağımlı olan üyeler, için LNG stoklarının yeterli kapasitede tutulması,
- Avrupa'yı Güney Akdeniz'e elektrik ve doğal gaz interkoneksiyonları ile bağlayan Akdeniz Enerji Ringi'nin ("*Mediterranean Energy Ring*") tamamlanması,
- Bir "Enerji Birliği" ("*Energy Community*") oluşturulması suretiyle, doğal gaz ve elektrikte, Merkezi ve Güney Doğu Avrupa Kuzey-Güney İnterkoneksiyonu'nun güçlendirilmesi,
- Ulusal elektrik şebekelerini birleştirerek, Kuzey Denizi Şebekesi Projesi'nin geliştirilmesi.

Son olarak, 2. Gözden Geçirme Raporu'nun "2050 Vizyonuna Doğru" başlıklı kısmında aşağıdaki değerlendirmeye yer verilmektedir:

“AB’nin 2020 yılına yönelik gündemi, yüksek verimlilik ve düşük karbonlu enerji sistemi konusunda atılacak başlıca adımları ortaya koymaktadır. AB, 2030 yılına yönelik politik gündemi ve 2050 yılının vizyonunu belirlemeye ihtiyaç duymaktadır. Karbonsuz elektrik üretimini, ulaşımda petrole bağımlılığın sona erdirilmesini, akıllı elektrik interkonektör ağının tesis edilmesini gerektiren teknolojik değişim; ancak araştırma ve teknolojik gelişim, yasal düzenleme, yatırım ve altyapı geliştirilmesine yönelik koordineli bir gündemle gerçekleştirilebilir. Ayrıca, yüksek verimliliğe ve düşük karbonlu enerji sistemine geçiş konusunun sadece Avrupa’da değil, dünyanın her yerinde teşvik edilmeye gereksinimi bulunmaktadır.”³¹

³¹ EU Energy Security and Solidarity Action Plan: Second Strategic Energy Review, Memo, Avrupa Komisyonu Enerji ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü, Kasım 2008, http://ec.europa.eu/energy/strategies/2008/doc/2008_11_ser2/strategic_energy_review_memo.pdf

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ TÜKETİMİ VE DOĞAL GAZDA ENERJİ GÜVENLİĞİ

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ TÜKETİMİ

2008 yılı verilerine göre, dünya doğal gaz tüketimi ortalama 3.8 trilyon metreküp tür ve AB, ABD’den sonra (819 milyar metreküp), dünyanın ikinci en büyük doğal gaz tüketicisidir. Nitekim, 2008 yılında AB’nin yıllık doğal gaz tüketimi yaklaşık 670 milyar metreküp olarak kaydedilmiştir.³²

AB’nin doğal gaz ihtiyacının %37’si, kendi kaynaklarından karşılanmaktadır. Bunun da çoğunluğu İngiltere ve Hollanda’dan temin edilmektedir. Bunun dışında kalan kısım ise ithalat yoluyla sağlanmaktadır. AB, tükettiği doğal gazın %23’ünü Rusya’dan, %18’ini Norveç’ten, %9’unu da Cezayirden tedarik etmektedir.³³

Öte yandan, AB doğal gaz rezervlerinin 18 yıllık ömrünün kaldığı bildirilmektedir.³⁴ Dolayısıyla, Kuzey Denizi’ndeki doğal gaz kaynakları tükenmeye başladıkça, halen dünyanın en büyük enerji ithalatçısı durumunda bulunan AB’nin doğal gaz ithalindeki bağımlılığı daha da artmaktadır.

³² EIA, **Natural Gas Consumption**, <http://tonto.eia.doe.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=2>

³³ Eurogas, “**Statistics 2008**”, 01.01.2010, www.eurogas.org

³⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Doğal Gaz Rezervleri Tüketimi ve Muhtemel Gelişmeler**, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dgg.doc>

Yapılan tahminlere göre önümüzdeki 20-30 yıllık süreçte, AB'nin yıllık doğal gaz talebi %1 ila %2 oranında artacaktır. Bu çerçevede, IEA'nın tahminlerine göre AB'nin [raporun hazırlandığı dönemde] yıllık 541 milyar metreküp olan doğal gaz talebi 2030'da 744 milyar metreküpe çıkacaktır.³⁵

Eurogas'ın öngörülerine göre³⁶, AB'nin doğal gaz talebi 2030'da 2005'tekine oranla %43 artacak, buna karşılık kendi doğal gaz kaynakları azalacaktır. Bu durumun bir sonucu olarak, 2015'ten itibaren, AB'nin doğal gaz talebi ile arzı (gerek kendi kaynaklarından gerekse ithalat ile dışarıdan tedarik edilen) arasındaki farkın açılmaya başlaması beklenmektedir. AB'nin doğal gaz talebi için gereken ilave enerji arzı oranının 2015'te %10'a, 2020'de %22'ye, 2030'da da %39'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Nitekim, günümüzde AB üyesi olmayan Norveç'le birlikte doğal gaz tüketiminin %55-60'ını karşılayabilen AB'de bu oran 2020'de üçte bire, 2030'da ise dörtte bire gerileyecektir.

2.2. BİR ENERJİ KAYNAĞI OLARAK DOĞAL GAZIN ÜSTÜNLÜKLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN TERCİH EDİLMESİ

Doğal gazın pekçok avantajı bulunmaktadır. Öncelikle, doğal gaz sadece bir enerji kaynağı değildir, aynı zamanda bir hammaddestir. Ayrıca, elektrikten farklı olarak,

³⁵ ROH, C. Stephan, **Global Energy 2008-2009**, A World in Transition a Geopolitical Survey by ILS Energy, Global Publication Company, Hong Kong, 2009.

³⁶Eurogas, **Long Term Outlook for Gas Demand and Supply**, 2007-2030", 05.05.2010, www.eurogas.org.

doğal gaz depolanabilmektedir. Bu da doğal gazı, üretiminin ve dağıtımının lojistiğinde elektriğe göre daha avantajlı kılmaktadır.

Bir enerji kaynağı olarak doğal gaz, nispeten bol, ucuz, verimli ve temizdir ve elektrik santrallerinden ev ısıtmasına; ulaştırmadan, kimya, cam, gübre ve boya sektörlerine kadar çok çeşitli kullanım alanı bulunmaktadır.

Doğal gazın kullanım alanları ve diğer enerji kaynaklarına göre avantajları, Eurogas'ın 2008 yılında yayımlanan bir broşüründe³⁷ aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Doğal gaz, hava kirliliğinin azaltılmasında en etkili enerji kaynağıdır.
- Enerji verimliliği ve enerji tasarrufu bakımından da çok önemli bir kaynak olan doğal gaz giderek artan oranda elektrik üretiminde de kullanılmaya başlanmıştır.
- Motorlu taşıtlarda yakıt olarak kullanılabilmesi ve yenilenebilir enerji kaynakları ile birlikte değerlendirilebilmesi sayesinde doğal gaz, kentsel hava kalitesinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
- Kyoto Protokolü'nde belirlenen CO₂ [karbon dioksit] salınımını azaltma yükümlülüğünün hedeflenen düzeyde yerine getirilmesinde de doğal gaz gelecek vaad etmektedir.
- Önümüzdeki 20 yıl için [Eurogas tarafından] yapılan analize göre, doğal gaz kullanımındaki her bir %1'lik artış, CO₂'de %3'lük azalma sağlayacaktır.

³⁷Eurogas, **Eurogas Brochure on the Role of Natural Gas in a Sustainable Energy Market**, April 2008, www.eurogas.org

Yukarıda da belirtildiği üzere, doğal gaz, elektrik santrallerinde ekonomik ve etkin bir şekilde kullanılmasının yanı sıra çevre dostu özelliği nedeniyle de tercih edilmektedir. Zira, doğal gaz yakıldığında, kömür ve petrole göre daha az sülfür dioksit, karbon dioksit ve atık açığa çıkmaktadır. Nitekim, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli kapsamında hazırlanan 4. Değerlendirme Raporu'nda; 2004 yılında doğal gazın neden olduğu CO2 kirliliğinin 5 300 birim (Mt/yıl) olmasına karşın, kömür ve petrolün yaydığı CO2'nin, sırasıyla, 10 600 ve 10 200 birim olarak ölçüldüğü bildirilmektedir.³⁸

Diğer taraftan, gerek Kyoto Protokolünde gerekse 20-20-20 Stratejisi'nde öngörülen sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik olmak üzere, rüzgar ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynakları da doğal gaza alternatif olarak düşünülebilmektedir. Ancak, yenilenebilir enerjinin verimliliği doğal gaza göre düşüktür ve kullanımını artırmaya yönelik tüm önlemlere rağmen, 2030'da AB'de tüketilen tüm enerji kaynakları içerisindeki payının %6.2'de kalacağı tahmin edilmekte ve bu itibarla, tüm boyutları ile ele alındığında yenilenebilir enerjinin önümüzdeki 20-30 yılda da doğal gaza alternatif olamayacağı değerlendirilmektedir.

Öte yandan, doğal gaz sıvılaştırılarak da taşınıp stoklanabilme özelliği bulunan bir enerji kaynağıdır. Her ne kadar sıvılaştırılmış doğal gaza ("liquefied natural gas" – LNG) erişim hala pahalı bir yöntem olsa da boru hattı ile ulaşamayan doğal gazın LNG

³⁸ EURACTIV, **Europe Switches to Gas**, <http://www.euractiv.com/en/energy/europe-switches-gas>, 18 Şubat 2010, (erişim: Mart 2010).

olarak temin edilebilmesi ve doğal gazın LNG olarak stoklanabilmesi tüketiciler açısından stratejik avantaj sağlamaktadır.

Son olarak, petrol ile karşılaştırıldığında dünya doğal gaz rezervlerinin iyi durumda olduğu bilinmektedir. Zira, dünya petrol rezervleri için 40 yıl olan ortalama ömür, doğal gazda 61 yıldır. Bölgeler bazında rezervlerin durumuna bakıldığında ise; doğal gaz rezervlerinin ömrünün Ortadoğu’da 100 yıldan fazla, Afrika’da 86 yıl, Eski Sovyet Cumhuriyetleri’nde 80 yıl, Güney ve Orta Amerika’da 72 yıl, Kuzey Amerika’da 10 yıl ve Avrupa’da 18 yıl olduğu görülmektedir.³⁹ Sözkonusu 61 yıllık dünya ortalamasını düşüren Kuzey Amerika ile Avrupa dışarıda tutulursa dünya doğal gaz rezervlerinin ortalama ömrü 84.5 yıla çıkmakta; dahası, bu kaynakların %70-80’lik kısmı AB’nin ekonomik ve coğrafi erişebilirliğinde bulunmaktadır.

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞAL GAZ İTHALATINA BAĞIMLILIĞINDA RUSYA’NIN YERİ

2.3.1. Avrupa Birliği Bakımından Rus Doğal Gazının Önemi

AB’nin en önemli doğal gaz tedarikçisi Rusya’dır. Rusya, AB’ye ihraç ettiği doğal gazın bir kısmını kendi rezervlerinden sağlamakta, bir kısmını da Türkmenistan’dan “re-eksport” yöntemiyle AB’ye iletmektedir. 2008 yılı itibariyle AB’nde tüketilen doğal gazın yaklaşık %25’i Rusya’dan ithal edilmektedir. AB-27 için genel tablo bu olmakla birlikte, özellikle Orta ve Doğu Avrupalı Üye Devletler bakımından Rus doğal gazına bağımlılık %100’lere yaklaşmaktadır. Avusturya,

³⁹Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Doğal Gaz Rezervleri Tüketimi ve Muhtemel Gelişmeler**, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dgg.doc>

Bulgaristan, Slovakya, Yunanistan, Estonya, Litvanya, Letonya ve Finlandiya bunlar arasında bulunmaktadır. Diğer taraftan, Belçika, İrlanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve İngiltere Rus doğal gazını hiç kullanmayan ülkelerdir. Rus doğal gazına bağımlılığı %60 ile %100 arasında değişen, çoğunluğu Merkezi ve Doğu Avrupalı Üye Devletlerin bu bağımlılığı, Rusya ile olan coğrafi ve tarihi yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan Fransa, İtalya ve Almanya'nın Rusya'dan gerçekleştirdiği doğal gaz ithalatı, tüketimlerinin %40'ını geçmemekle birlikte, hacim olarak kayda değer özellik göstermektedir. Nitekim, Rusya'dan gerçekleştirilen yıllık ithalat Almanya bakımından 38.7 milyar metreküp (1290 milyar *feet* küp⁴⁰), İtalya için 25.7 milyar metreküp (855 milyar *feet* küp) ve Fransa için 13.7 milyar metreküp (455 milyar *feet* küp)'tür ve bu miktar doğal gaz, toplam tüketimlerinin, sırasıyla, %39, %31 ve %24'üne karşılık gelmektedir. Bir diğer çarpıcı tablo da, doğal gaz üreticisi olan Hollanda, tüketiminin %6'sını Rusya'dan sağlamaktadır ve bu ithalat miktar olarak yıllık 2.8 milyar metreküp (94 milyar *feet* küp)'e tekabül etmektedir.⁴¹

Rusya'nın doğal gaz üretimi (719.609,3 milyar metreküp)⁴², dünya doğal gaz üretiminin yaklaşık %20'sini⁴³ karşılamaktadır ve önümüzdeki birkaç 10 yılda da dünyadaki doğal gaz üretiminin önemli bir kısmının bu ülkeden sağlanacağı öngörülmektedir. Bu itibarla, AB'nin doğal gaz ihtiyacını gidermede; önümüzdeki kısa

⁴⁰ 1 *feet* küp = yaklaşık 0.03 metreküp ("*feet*", Türkçe karşılığı "ayak" olan İngilizce'deki "*foot*" sözcüğünün, çoğul halidir.)

⁴¹ ROH, Stephan C., s. 35-36-37 ve 166-167

⁴² 2008 yılı rakamıdır. Kaynak: EIA

⁴³ EIA, **Dry Natural Gas Production**, <http://tonto.eia.doe.gov>

vadede, Rusya'nın kendi rezervlerinden ve Orta Asya kaynaklarından desteklenen doğal gaz arzının yerini tutabilecek bir alternatif bulunmamaktadır.

2.3.2. Rus Doğal Gazının Yetersizlikleri

AB'nin ihtiyacını karşılamada, Rusya'dan ve Orta Asya'dan sağlanmakta olan doğal gazın 2025'e kadarki dönemde yeterli olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, talebin artmaya başladığı bu dönemde üretimin sabit kalması halinde mevcut kapasitenin yetersiz kalacağı değerlendirilmektedir.

Rusya mevcut haliyle gerek iç talebi, gerekse AB'nin talebini karşılayabilecek büyüklükte rezervlere sahip görünmektedir. Bununla birlikte, Rusya tarafından enerji verimliliğine ilişkin önlemler alınmaz ve yatırım yapılmaz, buna karşılık Avrupa'nın enerji talebi artmaya devam ederse Rusya'nın önemli bir enerji darboğazıyla karşı karşıya kalabileceği bildirilmektedir.⁴⁴

Bahse konu yatırımların gerçeğe dönüştürülebilmesi için önemli miktarda sermaye gerekmede; ileri düzeyde teknolojik *know-how*'un araştırma ve üretime çekilebilmesi için de gereken idari, mali ve hukuki altyapının Rusya tarafından tesis edilmesi önem arz etmektedir.

AB'nin gelecekteki talebini karşılamada bölge rezervlerinin yeterli durumda olmasının yanısıra, mevcut ve planlanan boru hatları, gereken üretimi kaldırabilecek seviyededir. Ancak, doğal gaz alanında beklenen yatırımlar henüz gerçekleştirilmiş

⁴⁴EIA, **International Energy Outlook 2009**, Report No. DOE/EIA-0484 (2009), 27 Mayıs 2009.

değildir. Son yıllarda Gazprom tarafından doğal gazın çıkarılması, üretilmesi ve dağıtımı alanlarındaki yatırımlar artış göstermişse de bunlar yeterli değildir. Zira, mevcut üretim kapasitesini koruyabilmek için yıllık 15 milyar Dolarlık yatırım gerekmekte, daha fazla üretim için bu meblağın da üzerine çıkmak zaruri görülmektedir.⁴⁵

2020 yılına kadar Rus doğal gaz üretiminde düzenli bir artışı tutturmak için gereken yatırımların yıllık 20 milyar Dolar seviyesinde olması öngörülmektedir. Doğal gazın çıkarılması ve üretimi için gereken yatırımların yanısıra, mevcut doğal gaz altyapısının yenilenmesi ve 26 000 km’lik ilave ana hat inşasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yatırımların gerçekleştirilmesi halinde 2030 yılına kadar Rusya’nın yıllık doğal gaz üretiminin 900 milyar metreküpe çıkabileceği tahmin edilmektedir. Tersine, yatırımların yerine getirilmemesi durumunda ise, 2030 yılına kadar, Rus doğal gaz üretiminin 2002 seviyesine düşerek yıllık 595 milyar metreküpte kalması beklenmektedir. Söz konusu yatırımlar ve özellikle ileri teknoloji *know-how* için, Gazprom’un uluslararası enerji firmalarıyla ortaklık yapması bir seçenek olabilecektir. Yabancı enerji yatırımcılarının Rusya’ya çekilebilmesi için gereken idari, mali ve hukuki düzenlemelerin yapılması yönünde Gazprom’un ve Rus devletinin yeterli çabayı göstermesi gerekmektedir.⁴⁶ Öte yandan, Rusya’nın söz konusu yatırımlara hız vermesi için de motivasyona ihtiyacı bulunmaktadır. Bu motivasyon ise, en büyük “müşterisi” olan Avrupa’nın Rus doğal gazı için pazara giriş garantisi vermesidir. Bu da ancak, uzun dönemli doğal gaz

⁴⁵ ibid

⁴⁶ World Bank, **Lights Out? The Outlook for Energy in Eastern Europe and the Former Soviet Union**, Washington, DC, 2010, p.34

sözleşmeleri ile mümkün olmakta ama AB uzun dönemli taahhütlere girme konusunda isteksiz davranmaktadır.⁴⁷

AB'nin Rusya ile uzun dönemli enerji anlaşmaları yapmakta çok hevesli olmamasının bazı sebepleri vardır. AB, genelde enerjide, özelde de doğal gazda arz güvenliğini temin ederken tek bir tedarikçiye bağımlı kalmak istememekte, kendisine yönelik doğal gaz arzını çeşitlendirmek amacıyla başka tedarikçilerle de anlaşmanın yollarını aramaktadır. Zira, Rus doğal gazının mevcut durumda zaman zaman kesintiye uğraması sorunu ve altyapıdaki yetersizlikler nedeniyle ileride AB'nin ihtiyacına cevap veremeyecek olması riski bir tarafa; Rusya, doğal gaz tedarikinde monopolcü güç olarak AB üzerinde ekonomik ve siyasi baskı kurabilme potansiyeline sahiptir.

2.4. DOĞAL GAZDA RUSYA'YA ALTERNATİF TEDARİKÇİLER

AB, dünyanın bilinen en zengin doğal gaz rezervlerine erişilebilir uzaklıkta bulunmaktadır. Dünyanın en büyük doğal gaz üreticisi (yıllık 825.6 milyar m³)⁴⁸ olan Rusya aynı zamanda 50.400,00 trilyon metreküplük (1.680 milyar *feet* küp) rezervi ile dünyanın en zengin doğal gaz kaynaklarına da sahip bulunmaktadır. 1 Ocak 2010 itibari ile dünya doğal gaz rezervleri bakımından Rusya'yı; İran, Katar ve Suudi Arabistan, sırasıyla, 36.927,8 trilyon, 31.757,9 trilyon ve 9.287.5 trilyon metreküplük rezervleri ile takip etmektedir.⁴⁹ Ancak, AB halihazırda Rusya'dan doğal gaz tedarik etmektedir. Rusya'nın ardından gelen AB'nin erişimindeki sözkonusu doğal gaz rezervlerine sahip

⁴⁷ EIA, **International Energy Outlook 2009**, Report No. DOE/EIA-0484 (20 09), 27 Mayıs 2009.

⁴⁸ EIA, **International Energy Statistics**, <http://tonto.eia.doe.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=1>

⁴⁹ EIA, **Independent Energy Statistics and Analysis**, <http://www.eia.doe.gov/cabs/Iran/NaturalGas.html>

lkeler ise Ortadoğu’da yer almakta; bu bölgelerdeki istikrarsızlık nedeniyle en azından şimdilik Ortadoğu doğal gazı da Avrupa bakımından öncelikli kaynaklar olarak değerlendirilmemektedir.

AB’nin, -halen ithalat yapmakta olduğu Kuzey Afrika lkeleri bir kenara bırakılırsa- doğal gazda Rusya’ya alternatif olarak düşündüğü tedarikçiler Azerbaycan ve Türkmenistan başta olmak üzere Orta Asya lkeleridir.

2.4.1. Orta Asya’daki Doğal Gaz Rezervleri

Dünya doğal gaz rezervlerinin (yaklaşık 220.8 trilyon metreküp)⁵⁰ %31’i, Rusya, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan ve Azerbaycan’ın oluşturduğu Orta Asya lkelerinde bulunmakta; bunun %27’si tek başına Rusya’da yer almaktadır. Geri kalan %4’lük pay başta Türkmenistan olmak üzere diğer bölge ülkelerindedir. 2009 yılı sonu itibariyle toplam 69 trilyon metreküp doğal gaz rezervinin 59.3 trilyon metre kplk kısmı Rusya’da, kalan 9.7 trilyon metreküplük doğal gaz rezervi, bölge ülkelerinde bulunmaktadır.⁵¹

Türkmenistan’daki üretim de tıpkı Rusya’da olduğu gibi yatırımların düzeyine bağlı bulunmaktadır. 3.4 trilyon metreküp olduğu bilinen Türkmenistan doğal gaz rezervlerinin, artan talebi karşılamaya fazlasıyla yeterli olduğu bildirilmektedir. Üstelik, 2008 yılında keşfedilen Yolaton-Osman sahasındaki muhtemel rezervlerin 4 ila 16

⁵⁰ EIA, **International Energy Statistics**, <http://tonto.eia.doe.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=6>

⁵¹ ibid

trilyon metreküp düzeyinde olduğunun tahmin edildiği açıklanmıştır.⁵² En büyük alıcısının Rusya olacağı öngörölse de Türkmen gazına AB'nin ve ÇHC'nin de ilgisinin arttığı bilinmektedir.

Kazak doğal gazının kısa vadeden orta vadeye kullanıma hazır olamayacağı tahmin edilmektedir. Zira, yaklaşık 3 trilyon metreküp seviyesinde olan Kazak doğal gaz rezervinin, yıllık yaklaşık sadece 14 milyar metreküpü çıkarılabilmekte, bunun da %98'i, petrolün çıkarılıp üretilmesinde kullanılmaktadır.

2008 yılı itibariyle Azerbaycan'ın yıllık doğal gaz üretimi yaklaşık 20 milyar metreküptür⁵³ ve bunun, Şah Deniz sahasındaki doğal gaz rezervlerinin üretime dönüştürölmesiyle önümüzdeki birkaç yılda önemli oranda artırılması planlanmaktadır. Ayrıca, Azeri-Çirak-Güneşli petrol kaynaklarının altında doğal gaz rezervlerinin bulunduğu bilinmektedir. 2009 sonu itibariyle Azerbaycan'ın bilinen doğal gaz rezervleri 1 trilyon metreküp civarındadır.

Özbekistan'da da önemli miktarda doğal gaz rezervinin bulunduğu (2.3 trilyon metreküp) bilinmektedir ancak gereken yatırımların gerçekleştirilmemesi halinde, kısa vadeden orta vadeye Özbekistan'ın doğal gaz ihracatında artış beklenmemektedir. Halen

⁵²BusinessWeek, **Turkmenistan Says South Yolotan May Hold More Gas (Update1)**, 14 Nisan 2010, <http://www.businessweek.com/news/2010-04-14/turkmenistan-says-south-yolotan-may-hold-more-gas-update1-.html>, (erişim: Nisan 2010)

⁵³ EIA, **International Energy Statistics**, <http://tonto.eia.doe.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=26&aid=1>

Özbekistan, doğal gaz üretiminin (84,3 milyar metreküp)⁵⁴ büyük kısmını iç tüketimde kullanmakta, kalan kısmı ise Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan'a ihraç etmektedir.

2.4.2. Orta Asya Doğal Gazının Yetersizlikleri

Toplam 69 trilyon metreküplük doğal gaz rezervine sahip olan Orta Asya bölgesinin doğal gazına Avrupa dışından da talep bulunduğu ve bu talebin giderek artmakta olduğu gözlenmektedir.

Orta Asya'ya bir bütün olarak bakıldığında; bölgenin doğal gazına talip olan başlıca aktörler Rusya, AB, ÇHC ve Güney Asya ülkeleridir. Rusya, bölgenin petrolüyle birlikte doğal gazını ÇHC'ye ihraç etmek istemekte; AB, bölgenin petrolüyle birlikte doğal gazına da talip olmakta; ÇHC de, bölgeden enerji ithal etmek için yatırımlarda bulunmaktadır.⁵⁵

Rusya, 2 önemli doğal gaz boru hattı ile Türkmen doğal gazını kendisine taşımak ve böylece bölgeden ithal ettiği 68 milyar metreküp⁵⁶ doğal gazı yıllık 90 milyar metreküpe çıkarmak istemektedir. Bunlardan Orta Asya Merkez Doğal Gaz Boru Hattı'nın (Central-Asia-Center Pipeline) kapasitesi yıllık 40 milyar metreküptür ve bu kapasitenin 2010 yılına kadar 55 milyar metreküpe, kısa süre içerisinde de 90 milyar metreküpe çıkarılması planlanmaktadır. İkinci proje, Aralık 2007'de Rusya, Türkmenistan ve Kazakistan arasında varılan anlaşma uyarınca inşasına karar verilen

⁵⁴ ibid

⁵⁵ World Bank, **Regional Cooperation and Trade: Examples in Southeastern Europe and Central Asia**, s 115, <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/258598-1268240913359/appendix.pdf> (erişim: Nisan 2010).

⁵⁶ Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_gas_by_country#cite_ref-1

320 mil uzunluğundaki Hazar Boru Hattı (*Caspian Gas Pipeline*) projesidir. Söz konusu boru hattının yıllık 20 milyar metreküp kapasiteye ulaşması ve Türkmen gazını Kazakistan üzerinden 2014 yılına kadar Rusya'ya ulaştırması öngörülmektedir; ancak bu projenin inşasına başlanması konusu belirsizliğini korumaktadır.

Orta Asya doğal gazının taliplerinden bir diğeri de ÇHC'dir. Bölge doğal gazının ÇHC'ye ulaştırılması amacıyla, Türkmenistan-ÇHC (yıllık 30 milyar metreküp kapasiteli⁵⁷) ve Türkmenistan-Afganistan-Pakistan boru hatları 10 yılı aşkın süredir planlanma aşamasındadır. Maliyet ve rezerv durumu dikkate alındığında, bu projelerin uygulanabilirliği hala tartışmalı olmakla birlikte, Türkmenistan-ÇHC Boru Hattının inşası ilerlemektedir.⁵⁸

Ayrıca, Rusya gibi söz konusu Orta Asya ülkelerinin de üretim düzeyini koruyup artan talebi karşılayabilmek için mevcudun da üzerinde üretim yapmaya yönelik doğal gaz yatırımlarına önem vermeleri; bunu sağlamak üzere de gereken mali, hukuki ve siyasi altyapıyı tesis etmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, AB'nin doğal gaz tedarikinde Orta Asya ülkeleri, Rusya'nın yanında birer yeni kaynak olarak belirse de, doğal gaz sektörü için yatırım gerekliliği ve bölge doğal gazına talip başka alıcıların da varlığı, konuya ilişkin değerlendirmelerde AB'nin göz önünde bulundurması gereken hususlar olmaktadır.

⁵⁷ ROH, Stephan C., s. 43.

⁵⁸ World Bank, **Lights Out? The Outlook for Energy in Eastern Europe and the Former Soviet Union**, Washington, DC, 2010, p.35-36

2.5. DOĞAL GAZDA ENERJİ GÜVENLİĞİNE İLİŞKİN AVRUPA BİRLİĞİ DÜZENLEMELERİ VE STRATEJİLERİ

2.5.1. Doğal Gazda Arz Güvenliğine İlişkin 2004/67/EC Sayılı Konsey Direktifi⁵⁹

AB Komisyonu tarafından Kasım 2000’de yayımlanan, enerjide arz güvenliğine ilişkin Yeşil Kitap’ta, AB’de genelde enerji güvenliği konusuna dikkat çekilirken, özelde de AB’de tüketilen doğal gazın %40’ının ithal edildiği ve mevcut trendin devam etmesi halinde bu oranın 2030 yılına kadar %70’e çıkacağı uyarısında bulunulmaktaydı.

Öte taraftan, AB doğal gaz piyasasını oluşturmaya yönelik çalışmalar başlamış, bu çerçevede, 2003/55/C sayılı Doğal Gaz Direktifi ile; enerjide arz güvenliğini tesis etmenin bir kamu hizmeti olduğu kabul edilmiş, ani enerji krizi durumunda Üye Devletlerin arz güvenliğine ilişkin önlemleri almasına yönelik ortak kurallar getirilmiş ve doğal gaz piyasasının tamamen liberalleştirilmesi süreci hız kazanmıştı. Ancak, enerji alanındaki rekabet konusunda, şebekeye erişimde yüksek tarifeler, enerji ağına erişimde şeffaflığın ve ayrımcı olmayan genel koşulların tam olarak sağlanması, üretimin izlenmesinde sıkıntılar yaşanması ve doğal gazın sadece bir veya iki firmadan ithal edilebiliyor olması gibi hala pekçok eksik bulunmaktaydı.

İşte, 2004/67/EC sayılı Konsey Direktifi, sözkonusu eksikleri azaltıp gidermek üzere, doğal gaz tek pazarının gerekleri ile uyumlu; arz güvenliği konusunda şeffaf, dayanışmaya dayanan ve ayrımcı olmayan genel politikalar oluşturmaya yönelik bir çerçeve oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

⁵⁹ EU, Official Journal, L 127 , 29/04/2004 P. 0092 – 0096, <http://eur-lex.europa.eu>

Direktif ile ayrıca, hane tüketimine yönelik enerji arzı;

- Üye Devletlerin ulusal koşullarını dikkate alarak belirleyecekleri dönemler süresince, ulusal doğal gaz tedarikinin kısmen kesintiye uğraması,
- Olağanüstü soğuk hava şartlarına maruz kalınması,
- İstatistiksel olarak ortalama her 20 yılda bir görülen “en soğuk hava şartları”nın yaşandığı dönemlerde doğal gaza olan talebin yükselmesi

hallerinde güvence altına alınmıştır.

Diğer taraftan, Komisyon, Üye Devletlerden temin edilen raporlara dayanarak doğal gaz piyasasındaki gelişmeleri takip edecektir. Üye devletler tarafından hazırlanacak raporlarda,

- Stoklama kapasitesinin düzeyine,
- Üye Devlet topraklarında kurulan ve kayıtlı olan şirketler tarafından yapılan uzun dönemli gaz tedariki anlaşmalarına,
- Doğal gaz ve LNG’nin çıkarılması, üretilmesi, depolanması ve nakliyesine yönelik yeni yatırım teşvikleri hakkında genel düzenlemelere

ilişkin bilgiler bulunacaktır.

Son olarak, bir “Doğal Gaz Koordinasyon Grubu”nun (“*Gas Coordination Group*”) oluşturulması kararlaştırılmıştır. Doğal gazda arz güvenliği konularında Komisyon’a tavsiyelerde bulunacak olan sözkonusu Koordinasyon Grubu, kısa süreli arz

kesintileri durumunda geliştirilecek acil durum planlarının hazırlanmasına yönelik çalışmalar için bir forum olma işlevi görecektir.

2.5.2. Doğal Gaz Koordinasyon Grubu’nun Kompozisyonunu Belirleyen Komisyon Kararı⁶⁰

Bu Karar uyarınca Grup; Komisyon’un başkanlığında, Üye Devletlerin, sektörün ve ilgili tüketicilerin temsilcilerinden oluşmaktadır.

Grubun kuruluş amacı ise “önemli bir arz kesintisi durumunda, Birlik tarafından alınacak arz güvenliğine ilişkin önlemlerin koordinasyonunu sağlamak” olarak belirtilmiştir. Grup aynı zamanda, ulusal düzeyde alınan önlemlerin koordinasyonunda Üye Devletlere katkıda bulunacaktır.

2.5.3. 2004/67/EC sayılı Direktifi Değiştirmeyi ve Doğal Gaz Arzının Güvenceye Alınmasını Öngören Önlemler Hakkında Komisyon’un Tüzük Teklifi

Komisyon, Doğal Gazda Arz Güvenliğini Güvence Altına Almaya ilişkin 2004/67/EC sayılı Konsey Direktifi’yle ilgili değerlendirmesini yaptıktan sonra, Kasım 2008’de yayımladığı AB Enerji Güvenliği ve Dayanışması Eylem Planı 2. Gözden Geçirmesi’nde⁶¹, enerji güvenliği konusundaki standartların uyumlaştırılmasında daha etkili olunmasına ve bölgesel çapta ve Birlik seviyesinde önceden tanımlanmış acil durum önlemlerinin alınmasına ihtiyaç olduğunu bildirmiştir. Komisyon ayrıca, gerektiğinde AB düzeyinde eyleme geçmeyi öngören eşik değerlerin netleştirilmesinin

⁶⁰ European Commission, Commission Decision 791/2006/EC of 7 November 2006 establishing the composition of the Gas Coordination Group [Official Journal L 319 of 18.11.2006].

⁶¹ **EU Energy Security and Solidarity Action Plan:** Second Strategic Energy Review MEMO/08/73, Commission Staff Working Document, SEC (2008) 2871 VOLUME I, Commission of the European Communities, Bruxelles, 13.11.2008.

ve ihtiyaç bölgelerine yapılacak yardıma ilişkin düzenlemelerin açıklığa kavuşturulmasının önemine dikkat çekmiştir. Stratejik doğal gaz stokları yapılmasının zorunlu olmasını gerektiren yeterli verinin bu aşamada bulunmadığını belirten Komisyon, doğal gazda arz güvenliğine ilişkin 2004/67/EC sayılı Direktifin 2010 yılında gözden geçirilebileceğini ifade etmiştir.

Sözkonusu 2. Gözden Geçirme'den yedi ay sonra ise Komisyon, "2004/67/EC sayılı Direktifi Değiştirmeyi ve Doğal Gaz Arzının Güvenceye Alınmasını Öngören Önlemler Hakkında Tüzük Teklifi"ni⁶² hazırlamıştır. Doğal gazda arz güvenliğine ilişkin önlemler öngören teklif, AB doğal gaz piyasasının düzenli işleyişini garanti altına almayı amaçlamakta; ayrıca, arz güvenliği alanında doğal gaz taahhütlerinin, Üye Devlet Yetkili Otoritelerinin ve sanayi tipi doğal gaz kullanan müşterilerin sorumluluklarını tanımlamaktadır.

Her bir Üye Devlet tarafından oluşturulacak "Yetkili Otorite" ("The Competent Authority"), "Önleyici Eylem Planı" ile "Acil Durum Planı" hazırlamaktan sorumlu olacaktır. Otorite ayrıca, doğal gazda arz güvenliği konusunda her iki yılda bir yapılacak risk değerlendirmesi çalışmalarına katkıda bulunacaktır.

Bahse konu teklif, olası bir arz krizinde, 60 günlük doğal gaz talebini karşılamaya yetecek kapasitede depolama altyapısının oluşturulmasını da

⁶²European Commission, **Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council of 16 July 2009 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Directive 2004/67/EC** [COM(2009) 363 final – Not published in the Official Journal].

öngörmektedir. Krizin derecesi, “Erken Uyarı”, “İkaz” ve “Acil Durum” olarak üç seviyede ele alınmıştır.

Bunlara ilave olarak teklif, doğal gaz arzına ilişkin bir kriz yönetimi durumunda, Üye Devletler arasında dayanışmanın ve bilgi değişiminin önemine vurgu yapmaktadır.

2.6. DOĞAL GAZDA AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMADA YENİ BORU HATTI PROJELERİ

AB, doğal gaz arzını, sıvılaştırılmış doğal gaz terminalleri kurmanın yanı sıra yeni boru hatları oluşturarak çeşitlendirebilmektedir.

Hali hazıradaki AB’nin doğal gaz talebi ağırlıklı olarak Norveç, Cezayir ve Rusya’dan tedarik edilmektedir. Yeni boru hatlarıyla gerek bu kaynakların geliştirilmesi, gerekse Orta Asya’daki ve Ortadoğu’daki kaynaklara ulaşılması hedeflenmektedir. Bu amaçla, Komisyon tarafından 4 farklı doğal gaz boru hattı projesine öncelik verilmektedir. Bunlar, Kuzey Akımı, Güney Akımı, Beyaz Akım ve Nabucco projeleridir.

Kuzey Akımı ile Güney Akımı, Rusya tarafından geliştirilmiş olup, isimlerinin de çağrıştırdığı üzere, Rus doğal gazını biri kuzeyden diğeri de güneyden Ukrayna ve Beyaz Rusya’yı *by pass* ederek Avrupa’ya ulaştırmayı öngörmektedir. Rusya bu projelere önem vermektedir; çünkü, Rusya’nın ihraç ettiği doğal gazın %60’ı AB tarafından tüketilmektedir ve Rusya bu pazarı kaybetmek istememektedir. Oysa mevcut durumda Rus doğal gazının %80’i Ukrayna, kalan %20’lik kısmı ise Beyaz Rusya üzerinden AB’ye ulaşmaktadır. Ancak, transit ücretleri ile ilgili olarak son yıllarda bahse

konu ülkelerle yaşadığı sorunlar, her iki tarafı (AB ve Rusya) da mevcut transit ülkelerini devre dışı bırakacak alternatif boru hattı arayışlarına yöneltmiştir. İşte, Kuzey Akımı ve Güney Akımı bu amaca hizmet edebilmek gerekçesiyle geliştirilmiş projeler olarak öne sürülmektedir.

Kuzey Akımı, Rusya ile Almanya'yı Baltık Denizi'nden bağlamayı öngören, 1.224 km uzunluğunda bir boru hattı projesidir ve planlandığı gibi, 9 Nisan 2010 tarihinde inşaatına başlanmıştır. Proje ile yıllık 55 milyar metreküp doğal gaz sağlanacaktır. (Bkz. EK-1)

İkinci proje olan Güney Akımı, Karadeniz'den Bulgaristan'a ulaşmayı oradan da ikiye ayrılarak bir ayağı Yunanistan ve İtalya'ya uzanmayı, diğer ayağı ise Romanya, Sırbistan, Macaristan, Slovenya ve Avusturya'ya ulaşmayı öngörmektedir. (Bkz. EK-2 ve EK-3) Başlangıçta yıllık 31 milyar metreküp doğal gaz olarak planlanan kapasitesini Rusya, 2 katına çıkarabileceğini bildirmiştir.⁶³

Beyaz Akım, 28-29 Ocak 2008 tarihlerinde Brüksel'e resmi ziyarette bulunan zamanın Ukrayna Başbakanı Yulia Timoşenko tarafından açıklanan bir AB-Ukrayna projesidir.⁶⁴ Projeye göre, Hazar Havzası ve Türkmenistan doğal gazı Hazar Denizi ve Güney Kafkasya'dan Karadeniz'e, oradan da ya doğrudan ya da Ukrayna üzerinden Avrupa'ya taşınacaktır. Beyaz Akım kapsamında yıllık ilk aşamada 8, ikinci

⁶³ İtalyan doğal gaz firması ENI ile Rus muhatabı Gazprom arasında 15 Mayıs 2009 tarihinde Sochi'de imzalanan anlaşma sırasında ifade edilmiştir. (EurActiv, 18 Mayıs 2009)

⁶⁴ BARYSCH, Katinka, **Pipeline politics: Why Nabucco is stuck**, Centre for European Reform, 29 Ocak 2010.

aşamada 16, üçüncü ve son aşamada da 32 milyar metreküp doğal gazın iletilmesi planlanmaktadır.⁶⁵ (Bkz. EK-4)

Dördüncü proje ise Nabucco'dur ve Güney Akımı'na benzer özellikler göstermektedir. (Gerçi, Nabucco'nun çalışmaları Güney Akımı'ndan çok daha önce başladığı ve çok daha önce planlandığı için "Güney Akımı'nın Nabucco'ya benzediği"ni söylemek daha doğru bir tanımlama olacaktır.) 8 milyar Avro dolayında bir maliyet öngörülen projenin yıllık 31 milyar metreküp Azeri, Türkmen ve hatta Ortadoğu doğal gazını Kafkaslar ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırması planlanmaktadır. (Bkz. EK-5 ve EK-6)

Bu projeler içerisinde sadece Nabucco, hem Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı devre dışı bırakmak hem de Rusya dışındaki tedarikçilerden temin edilecek kaynaklarla beslenmek, yani iki amacı birden gerçekleştirmek üzere düşünülmüş bir projedir.

⁶⁵Middle East Economic Survey, **Caspian Sea Region Pipelines – Existing and Proposed**, VOL LI, No: 11, 17 Mart 2008, <http://www.mees.com/postedarticles/oped/v51n11-5OD02.htm>, (erişim: Mayıs 2010).

3. BÖLÜM

NABUCCO DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ VE BU KAPSAMDA TÜRKİYE’NİN ÖNEMİ

3.1. GENEL OLARAK NABUCCO DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJESİ

Avrupa’nın Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltmak amacıyla Hazar Bölgesi doğal gazını Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya’ya getirmeyi öngören Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (Nabucco)⁶⁶, Türkiye ve Avusturya’nın doğal gaz firmaları arasında 2002 yılında gerçekleştirilen görüşmelerden sonra başlatılmıştır.

Türkiye’den “Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.” (BOTAŞ) ve Avusturya’dan “OMV Gas&Power”ın yanısıra proje ortakları; diğer güzergah ülkeleri olan Bulgaristan’dan “Bulgargaz”, Romanya’dan “Transgaz” ve Macaristan’dan “MOL” firmalarıdır. Şubat 2008’de Almanya’dan “RWE” şirketi de altıncı ortak olarak projeye

⁶⁶ Nabucco, adını, İtalyan besteci Giuseppe Verdi’nin ünlü opera eseri “Nabucco”dan almaktadır. 11 Ekim 2002 tarihinde Nabucco Projesi’nin imzalanmasının öncesinde, 10 Ekim akşamı, proje ortaklarının temsilcileri, OMV’nin davetlisi olarak Viyana’da Nabucco Operası’nı izlemiştir. Zamanın BOTAŞ Strateji ve İş Geliştirme Daire Başkanı ve Nabucco Projesi’nin mimarlarından Dr. Cenk Pala, projenin aşamalarını anlatacağı “Yol Hikayeleri” adlı kitabın tanıtımına ilişkin olarak 20 Nisan 2010 tarihli Milliyet Gazetesi’nde yayımlanan röportajında, projeye “Nabucco” adının nasıl verildiğini şöyle anlatmaktadır: “...Opera’da Verdi’nin Nabucco’sunu seyrettik. Ertesi gün genel müdürler anlaşmayı imzaladıktan sonra parmak kaldırıp projenin adının ülkelerin baş harflerinin olmasının kimsenin aklında kalmayacağını söyleyerek kalıcı bir isim bulunmasını önerdim. Bu arada, Romanya’dan gelen bir arkadaşım, (Bir gün önce Klasik Müzik Merkezi’nde operaya gittik. Burada Verdi’nin Nabucco operasını seyrettik. Teknik bir terim kullanmayacaksa projenin adı Nabucco olsun.) dedi ve bu şekilde onaylandı.

dahil olmuştur. Ayrıca, “...proje*yi daha da güçlendirecek ise...*” yedinci ortağa da açık kapı bırakılmaktadır.⁶⁷

Besleme hatları ile birlikte yaklaşık 3.300 km. uzunlukta olması öngörülen Nabucco Pojesi’nin esas itibariyle Hazar Bölgesi ile Türkmenistan doğal gazını Orta Avrupa’ya, oradan da Batı Avrupa’ya ulaştırması planlanmaktadır. Uzun vadede ise projenin İran doğal gazını ve Suriye ve Irak üzerinden Mısır ve diğer Ortadoğu doğal gazını taşıması planlanmakta; hatta kimi enerji uzmanlarınca Rus doğal gazının da proje kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.

Projenin azami kapasitesinin yıllık 31 milyar metreküp, maliyetinin de 8 milyar Avro olması öngörülmektedir. Ayrıca, Nabucco’nun 2011 yılında inşaatına başlanacağı ve ilk doğal gazın da 2014 yılında pompalanacağı duyurulmuştur.⁶⁸

Nabucco’nun, 2002’den günümüze geçen 8 yılda kaydettiği başlıca aşamaları belirtmek gerekirse; Ekim 2002’de, proje çerçevesinde yeni bir doğal gaz boru hattı inşasına yönelik fizibilite çalışmalarını yürütmek üzere, Nabucco’nun 5 ortağı arasında bir İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu gelişmeyi, bahse konu 5 ortak şirket ile Komisyon arasında Aralık 2003’te imzalanan Hibe Anlaşması (“*Grant Agreement*”) izlemiştir. Buna göre, AB Nabucco’ya yönelik fizibilite çalışmasının maliyetinin %50’sini finanse edecektir. Fizibilite çalışmaları, 2005’in ilk yarısında tamamlanmıştır

⁶⁷ NIC GmbH, www.nabucco-pipeline.com, (erişim: Nisan 2010)

⁶⁸ NIC GmbH, Press Release, **Nabucco paves the way for construction**, 23 Mart 2010, www.nabucco-pipeline.com (erişim: Mart 2010).

ve bunun sonucunda, proje ortakları, Nabucco'nun hayata geçirilmesinde mutabık kalmışlardır.

28 Haziran 2005'te imzalanan Ortak Girişim (*“Joint Venture”*) Anlaşması ile Nabucco Gas Pipeline International GmbH (NIC) şirketi ile her bir transit ülkede Nabucco Ulusal Şirketlerinin (Nabucco National Companies-NNC) kurulması kararlaştırılmıştır. NIC projenin finansmanını sağlayıp yatırımları gerçekleştirecektir. NNC ile NIC arasında imzalanacak Genel Ulaştırma Anlaşması (*“General Transportation Agreement”*) ile ulusal şirketler (NNC'ler), NIC'e pazarlama haklarını devredecekler veya nakliye kapasitelerini satacaklardır. Halihazırda, Nisan 2010 itibariyle, Romanya, Macaristan, Avusturya ve Bulgaristan'da kurulumları tamamlanan NNC'ler, Nabucco Boru Hattının kendi ulusal sınırları içerisindeki kısmının geliştirilmesi, yapımı, işletimi, bakımı ve idamesinden sorumlu olacaktır.

13 Temmuz 2009 tarihinde Ankara'da, projenin tarafı transit devletler (Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Avusturya) arasında Hükümetlerarası Anlaşma⁶⁹ imzalanmıştır. Böylece tüm transit ülkeler bakımından Nabucco'nun yasal çerçevesi belirlenmiştir.

Her bir taraf devletçe ayrı ayrı onaylanmasının ardından yürürlüğe girmesini müteakip 50 yıl sonra sona ermesi öngörülen Nabucco Hükümetlerarası Anlaşma; 15

⁶⁹Resmi adı “Avusturya Cumhuriyeti, Bulgaristan Cumhuriyeti, Macaristan Cumhuriyeti, Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Nabucco Projesi Hakkında Anlaşma” dır.

Madde, 46 fıkra ve 2 de ek'ten oluşmaktadır ve Anlaşmanın depozitörü Türkiye'dir.⁷⁰ Anlaşma, diğer taraf ülkelerin ardından Romanya ile yakın zamanlarda⁷¹ olmak üzere Türkiye tarafından 4 Mart 2010 tarihinde onaylanmıştır.⁷² Söz konusu Anlaşmanın Türkiye tarafından onaylanmasının uygun bulunduğu dair 5956 sayılı Kanun ise 11 Mart 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁷³

Son olarak, 23 Nisan 2010'da NIC, şerit boruları, vanalar ve dirsekleri kapsayan ve boru hattı inşaatı için gereken uzun vadeli ("*long lead*") kalemler için 17 Mayıs 2010'a kadar sürecek olan ön-yeterlik ("*prequalification*")⁷⁴ ihalesi açmıştır. Söz konusu uzun vadeli kalemler boru hattı inşaatının önemli bir kısmını teşkil etmektedir ve yaklaşık 3.5 milyar Avroluk maliyeti ile tüm yatırım maliyetinin yarısına yakın bir tutara denk gelmektedir. Ön-yeterlik değerlendirmesi ayrıca, Nabucco Konsorsiyumuna, doğal gaz arz piyasasının mevcut durumunu her yönüyle gözden geçirme fırsatı verecek olması bakımından da önem arz etmektedir.⁷⁵

⁷⁰ Anlaşmanın Türkçe ve İngilizce metinlerine, 4 Haziran 2010 tarihli ve 27601 sayılı Resmi Gazete'den ulaşılabilir. (Elektronik ortamda: <http://rega.basbakanlik.gov.tr>).

⁷¹ Nabucco Anlaşmasını Romanya, son ülke olarak, 19 Mart 2010 tarihinde onaylamıştır.

⁷² European Union, Press Release, **Nabucco Pipeline: Commission Welcomes Ratification by Turkey**, 5 Mart 2010, http://www.avrupa.info.tr/Bilgi_Kaynaklari/Basin_Duyurulari/Programbasin.html, (erişim: Mart 2010).

⁷³ "Avusturya Cumhuriyeti, Bulgaristan Cumhuriyeti, Macaristan Cumhuriyeti, Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Nabucco Projesi Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" 11 Mart 2010 tarihli ve 27518 sayılı Resmi Gazete.

⁷⁴ İnşaat sektöründeki ön yeterlik ihaleleri; baraj, su kanalı, otoyol yapımı gibi önemli miktarda sermaye gerektiren büyük yatırımlarda, asıl ihaleye davet etmek üzere, yeterli büyüklükte sermayesi ve/veya deneyimi olan şirketleri belirlemek amacı ile düzenlenmektedir.

⁷⁵ NIC GmbH, Press Release, **Nabucco paves the way for construction**, 23 Mart 2010, www.nabucco-pipeline.com (erişim: Mart 2010).

3.2. NABUCCO PROJESİ'NİN AVANTAJLARI

AB bir süredir Orta Asya ve Hazar Bölgesi doğal gazına Rusya'nın aracılığı olmaksızın ulaşmanın yollarını aramaktadır.

18 Kasım 2007'de faaliyete geçen Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı bunun ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Ancak, AB'nin bu amaca ulaşmasında asıl büyük etkiyi Nabucco'nun yapması beklenmektedir.

Esasen, Nabucco yıllık 31 milyar metreküp kapasitesi ile AB'nin yıllık toplam doğal gaz ihtiyacının sadece %5'ini karşılayabilecektir.⁷⁶ Bu itibarla Nabucco, AB'nin doğal gazda Rusya'ya olan bağımlılığını tamamen önlemeye yetmeyecektir. Buna rağmen, alternatif bir tedarik güzergahı olarak Nabucco'nun, Rusya ile enerji müzakerelerinde AB'nin pazarlık gücünü artıracak ve Rusya'nın daha rekabetçi fiyatlar teklif etmesini sağlayacağı öne sürülmektedir. Bu çerçevede de, Rusya'nın AB'ye yıllık ortalama 170 milyar metreküp doğal gaz ihraç ettiği dikkate alındığında⁷⁷, doğal gazın her 1000 metreküpü için Rusya'nın 1 Avro'luk indirim yapması halinde, Nabucco'dan 1 metreküp doğal gaz akışı olmasa dahi, bunun, 8 milyar Avro'luk yatırım gerektiren Nabucco bakımından bir kazanç olacağı örneği verilmektedir.⁷⁸

⁷⁶ Quaker Council for European Affairs, **The Nabucco Gas Pipeline: A chance for the EU to push for change in Turkmenistan**, Report, December 2009, http://www.quaker.org/qcea/energysecurity/The_Nabucco_Gas_Pipeline.pdf, (erişim:Şubat 2010).

⁷⁷2008 yılında AB'nin doğal gaz tüketimi yaklaşık 670 milyar metreküptür ve AB'nin doğal gaz tedarikinde Rusya'nın ortalama %25'lik payı bulunmaktadır. (Kaynak:EİA ve EUROGAS).

⁷⁸ BARYSCH, Katinka, **Turkey's Role in European Energy Security**, Centre for European Reform, Essays.

Bu ekonomik katkısının yanısıra, belki bundan daha önemli olmak üzere Nabucco, AB'nin kısa ve uzun dönemli enerji güvenliğini sağlamada kritik birer işlev yerine getirebilecektir. Zira, doğal gazda tek bir güzergaha %100 oranında bağımlı olan Avrupa ülkeleri bakımından Nabucco, sözkonusu güzergahtaki ani doğal gaz kesintileri karşısında devreye girebilecek ve böylece bu ülkelerin enerjide kısa dönemli arz güvenliğini sağlamış olacaktır.⁷⁹ Uzun dönemli enerji güvenliği kapsamında ise Nabucco, özellikle Rusya'ya alternatif tedarikçiler bulmak yolunda, benzer nitelikteki potansiyel doğal gaz boru hattı projeleri⁸⁰ bakımından bir tür “pilot proje” olacaktır. Bu nedenle Nabucco, AB bakımından siyasi bir önem de taşımaktadır. Nitekim, Nabucco'nun hayata geçirilmesi Rusya'ya karşı önemli bir politik mesaj olacaktır. Öte yandan, Nabucco'nun başarısının AB'ye sağlayacağı katkıdan daha önemlisi, Nabucco'nun başarısız olması durumunda AB'nin “ekonomik ve siyasi darbe” alacak olmasıdır. Zira, Nabucco'nun hayata geçirilememesi, AB'yi enerji güvenliği sorununu aşamamış olmakla bırakmayacak aynı zamanda, sonraki alternatif tedarikçi arayışı bakımından AB'nin şevkini kırıcı bir etki yapacaktır. Bu itibarla, sırf “başarısız olmamak için” bile Nabucco'nun başarılı olması gerekmektedir. Bu misyon ise bir bakıma Nabucco'nun avantajı olmaktadır.

⁷⁹ European Commission in the United Kingdom, **Signature of Nabucco Intergovernmental Agreement marks new era in EU energy**, Press Release, ISEC/09/85, 13.07.2009 http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/press_releases/2009/pr0985_en.htm.

⁸⁰ Halihazırda Rus doğal gazına alternatif Orta Asya ve/veya Hazar Bölgesi ve/veya Ortadoğu doğal gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırmayı öngören Nabucco benzeri herhangi başka bir proje bulunmamaktadır; ancak, Nabucco'nun başarılı olması, benzer projeler için cesaret verici olabilecektir. Zira, sözkonusu bölgeler doğal gazının boru hatları ile “en kestirme ve güvenli biçimde” Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmasında -tıpkı Nabucco'da olduğu gibi- transit ülke, Türkiye olmak durumundadır.

Nabucco'nun bir diğ er avantajı, AB'nin uluslarüstü bir entegrasyon olma özelliğini en iyi yansıtan ve ulusal kimliklerini bir kenara bırakarak AB'nin çıkarları için  alışan AB'li bürokratlardan (‐eurocrat‐) oluşan Komisyon'un da, AB'nin enerji güvenliği için Nabucco'yu desteklemesidir. Nitekim, AB Enerji Komiseri Andris Piebalgs, Ocak 2009'da verdiği bir mülakatta, [AB'nin] tedarik  eşitlendirmesinde Nabucco'nun önemli bir proje olma özelliğini koruduğunu ifade etmiştir.⁸¹ Ayrıca, Avrupa Ekonomik İyileşme Planı (‐European Economic Recovery Plan‐) da enerji güvenliğine ve altyapısına yatırım yapması ve AB'nin, Güney Doğu Avrupa üzerinden doğal gaz tedarik güzergahı araştırması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Buna ilave olarak Komisyon, Rusya ile biri Kuzey Akımı ve diğeri Güney Akımı projelerini yürüten ve ilerleyen bölümlerde değinileceği üzere Rusya ile başka özel ilişkileri de bulunan Almanya ve İtalya'dan gelen baskılara rağmen; Kuzey Akımı, Güney Akımı ve Beyaz Akım ile birlikte Nabucco'yu da ‐öncelikli projeler‐ listesine almıştır. Ayrıca, AB, 2004 yılında, Nabucco'nun başlangıç fizibilite çalışmaları için gereken kaynağın %50'sini karşılamayı taahhüt etmiş, Eylül 2007'de de Hollanda Dışışleri eski Bakanı Jozias van Aartsen'i ‐Nabucco Projesi  zel Koordinatörü‐ tayin etmiştir.

    nc  olarak, Nabucco maliyet avantajına sahiptir ve özel yatırımcı tarafından finanse edileceği için proje bakımından bu husus çok önemlidir. Nitekim 2005 yılında tamamlanan fizibilite çalışmaları sonucunda projenin ekonomik anlamda yapılabilir (‐feasible‐) olduğu açıklanmıştır.

⁸¹EURACTIV, **Russia and EU's Battle for Energy**, www.euractiv.com, 29 Ocak 2010, (erişim:şubat 2010)

Dördüncüsü, Nabucco, tedarikçi zenginliği sunarak AB'nin doğal gazda arzı çeşitlendirme hedefine katkıda bulunmaktadır. Nitekim proje, temelde Azerbaycan'ı ilk tedarikçi olarak belirlemekte, zamanla Orta Asya ve Ortadoğu doğal gazının da projeye kazandırılmasını öngörmektedir. Hatta biraz çelişkili olmakla birlikte, Rus doğal gazı için de kapı aralık tutulmaktadır. Böylece AB, enerji güvenliğini sağlamlaştıırken, doğal gaz piyasasında rekabetçi fiyatların oluşmasını da teşvik etmektedir. Bu hususu, Nabucco'nun Sözcüsü Christian Dolezal bir mülakatında⁸² “Biz hiçbir doğal gaz kaynağını veya besleme hattını dışlamadık. Boru hatları ile ne kadar çok doğal gaz taşınırsa, ölçek ekonomisi sayesinde o kadar iyi bir rekabet ortamı sağlanmış olur.” olarak ifade etmektedir.

Beşincisi, 13 Temmuz 2009 tarihinde imzalanan Nabucco Hükümetlerarası Anlaşma, tüm transit ülkelerle imzalandığı için projeye ilişkin genel hukuki çerçeveyi belirlemekte ve bu nedenle yatırımcılar için eşsiz ve güvenli bir iş fırsatı sunmaktadır. Anlaşma, Türkiye ile AB Üye Devletleri arasında dayanışma, eşitlik ve karşılıklı bağımlılık prensiplerine dayanmakta ve doğal gazın Hazar Bölgesi ve Ortadoğu'dan Türkiye ve AB ülkelerine hangi sürelerde ve şartlarda ihraç edileceğini belirlemektedir. Anlaşma, uluslararası hukuk ile Türkiye'nin ve AB'nin yasalarına tam uyumludur. AB alanında AB mevzuatı, Türkiye sınırları içerisinde de Türk mevzuatına tabidir. Ayrıca, Nabucco ile ilgili olarak Komisyon, Türkiye'deki ve AB alanındaki rejimlerin uyumunu güvence altına almıştır. Bu sayede de boru hattını kullanmak isteyen şirket, doğal gazı Türkiye'nin doğusundan Avrupa'nın merkezine getirebilmek için tek 1 birim (NIC) ile

⁸² News.az, **News.Az interviews Christian Dolezal, spokesperson for the Nabucco Gas Pipeline Project**, <http://www.news.az/articles/11619>, 17 Mart 2010, (erişim: Mart 2010).

muhatap olmaktadır.⁸³ Bu, doğal gazın birçok “yetki alanı” (“*jurisdiction*”) boyunca taşınması işlemini basitleştiren, “tek durak ofis ilkesi”dir (“*one-stop-shop principle*”)⁸⁴.

Ayrıca Nabucco’nun, Rusya tarafından alternatif olarak öne sürülen Güney Akımı Projesi karşısında da net üstünlükleri bulunmaktadır. Bu üstünlükler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:⁸⁵

- Amerikan Doları cinsinden Nabucco’nun maliyeti 12.3 milyar Dolar olarak öngörülmektedir. Bu tutar, 20 milyar Dolar olması planlanan Güney Akımı’nın maliyetinden çok daha azdır. Türkmen ve/veya Hazar Bölgesi doğal gazını sisteme bağlayacak olan Hazar Boru Hattı ile birlikte maliyeti 28 milyar Dolara çıkacak olan Güney Akımı’nın bu maliyeti ise Trans-Hazar Kafkasya Boru Hattı ve Nabucco’nun ikisinin birden maliyetinin 2 katıdır.
- Türkmenistan doğal gazının Hazar Denizi ve Türkiye’den Nabucco sistemi ile son durak olan Avusturya-Baumgarten’a taşınmasına yönelik olarak yapılacak boru hattı, aynı doğal gazın Rusya ve Güney Akımı sistemi kanalıyla Baumgarten’a ulaştırılmasını öngören boru hattından 1.100 km daha kısadır.
- Nabucco ile taşınacak Türkmen doğal gazının ulaşım maliyeti de, Güney Akımı ile taşınmasından çok daha azdır.

⁸³ European Commission in the United Kingdom, **Signature of Nabucco Intergovernmental Agreement marks new era in EU energy**, Press Release, ISEC/09/85, 13.07.2009 http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/press_releases/2009/pr0985_en.htm.

⁸⁴ “Tek durak ofis ilkesi” ile bağlantılı olmak üzere, Anlaşmada değinilen 32 adet terimin açıklandığı 2. Madde’de (16) numaralı terim olan “Tek Durak Ofis Taşıyıcı Erişimi” (“*One-Stop-Shop Shipper Access*”), “Taşıtların ilgili giriş ve çıkış noktaları arasındaki Doğal Gaz Taşıma hizmetleri için, Nabucco Uluslararası Şirketi ile sadece tek bir akdi ilişki içerisine girmeleri anlamına gelir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

⁸⁵ EEG East European Gas Analysis, **South Stream Gas Pipeline Project**, <http://www.eegas.com/southstream1.htm>, (erişim: Nisan 2010).

- Türkmen doğal gazının Türkiye kanalıyla ihraç edilmesi, bunun Rus enerji şirketi Gazprom'a veya doğrudan Rusya'ya ve Güney Akımı'na ihraç edilmesinden çok daha fazla kazanç getirici olacaktır.
- Azerbaycan doğal gazının bulunduğu şah Deniz'den Baumgarten'a kadar olan güzergah her iki proje için de kabaca eşittir; ancak, Rusya ve Güney Akımı kanalıyla olan güzergahın maliyeti, Gazprom'un yüksek yatırım maliyeti nedeniyle daha pahalıdır.

3.3. NABUCCO'NUN KARşILAşMAKTA OLDUğU GÜÇLÜKLER

Nabucco, sunduğu pekçok avantaja ve projede kaydettiği mesafeye karşın hala bazı sorunları tamamen giderememiş görünmektedir. Bunlar, Nabucco'nun hayata geçirilmesini önlemek veya etkinliğini azaltmak üzere Rusya tarafından faaliyetlerde bulunulması; AB ye Devletleri arasında Nabucco'nun gerekliliğine karşı farklı yaklaşımların olması; bizzat Nabucco konsorsiyumunda bulunan Ulusal şirketlerin Nabucco'ya alternatif ve/veya rakip projelerle de ilgilenmeleri; projenin finansman sorununu halen aşamamış olması ve belki de en önemlisi, tedarikçi olması öngörülen ülkelerden hiçbiri ile henüz bir anlaşma imzalanmamış olmasıdır.

3.3.1. Nabucco'ya Karşı Rusya'nın nerisi: Güney Akımı

Rusya, en büyük müşterisi olan AB'ye doğal gazı sorunsuz ulaştırmak ve bu doğal gaz ticaretinde de pazarlık gücünü kaybetmemek istemektedir. Doğal gazın AB'ye erişiminde problem yaşamamak için Rusya, geleneksel transit ülkeleri olan Ukrayna ve

Beyaz Rusya'yı *by pass* etmeye yönelik yeni boru hattı projeleri geliştirmektedir. Bunlardan en önemlileri, 2. Bölüm'de de değinilen Kuzey Akımı ve Güney Akımı'dır.

Avrupa'ya yönelik doğal gazın transitinde Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı devre dışı bırakma çabasına ilave olarak Rusya, AB'nin başlıca doğal gaz tedarikçisi olma vasfını korumak ve bu kapsamdaki gücünü kaybetmemek için, AB'nin başka tedarikçilere, özellikle de Hazar Bölgesi ve Orta Asya kaynaklarına erişimini önlemeye çalışmaktadır. Buna yönelik olarak da, bir taraftan bahse konu bölgelerin doğal gazına kendisi talip olmakta ve bunun gereği olan anlaşmaları⁸⁶ rezerv sahibi ülkelerle yapmaktadır. Bir taraftan da, Nabucco'nun bir benzeri olan Güney Akımı projesini yürütmektedir.

Her ne kadar Nabucco'ya rakip olarak geliştirildiği inkar edilse⁸⁷ de Güney Akımı, tıpkı Nabucco gibi; Rusya'nın yanısıra Orta Asya ve Hazar Bölgesi doğal gazını, Ukrayna'yı devre dışı bırakarak Güney Doğu Avrupa'dan AB'ye ulaştırmayı öngörmektedir. Toplam doğal gaz boru hattı uzunluğu (3.700 km.) da hemen hemen Nabucco'nunki (3.300 km.) kadar olan Güney Akımı Projesi, yine Nabucco gibi yıllık 30 milyar metreküp doğal gaz kapasiteli olacaktır.⁸⁸ Ancak, bu benzerliklerine karşın, Güney Akımı'nın maliyetinin, Nabucco'nun 2 katı olacağı; projenin ekonomik olmadığı,

⁸⁶ Bu anlaşmalarından başlıcaları, tarih sırasına göre aşağıda belirtilmektedir: (ROH, Stephan C., s. 43.)
-Kazakistan ve Türkmenistan ile 2001 yılında yapılan ortak girişim ("*joint venture*") anlaşması,
-Türkmenistan ile 2003 yılında varılan 25 yıllık anlaşma,
-Kazakistan ve Türkmenistan ile ürün geliştirme ve üretim konusunda varılan üçlü anlaşma (2007-
Caspian Gas Pipeline Project).

⁸⁷ Gazprom, www.gazprom.com adresi kanalıyla <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/south stream>, (erişim: Nisan 2010).

⁸⁸ Mayıs 2009'da Rusya Enerji Bakanı Sergei Shmatko, kapasitenin 63 milyar m3/yıl'a çıkarılacağını açıklamıştır (EurActiv, 25/05/2009).

sadece “Nabucco’ya rakip olarak tasarlanmış siyasi bir proje” olduğu öne sürülmektedir.⁸⁹

Sonuç olarak, her ne kadar hayata geçirilip geçirilmeyeceği henüz bilinmese de Güney Akımı, Nabucco’ya alternatif ve hatta rakip bir proje olması nedeniyle Nabucco’nun başka bazı sorunları ile birlikte ele alındığında, Nabucco Projesine kuşku ile yaklaşılmasına yol açmaktadır. O kadar ki, Nabucco Konsorsiyumu’nda yer alan şirketlerden 3’ü, Güney Akımı Projesi ile de anlaşmaya varmıştır.

3.3.2. Nabucco Konsorsiyumu Üyelerinin Tutumu

Nabucco Konsorsiyum’unu oluşturan 5 şirketten 3’ü olan Avusturya’dan OMV, Macaristan’dan MOL ve Bulgaristan’dan Bulgargaz, Güney Akımı Projesi ile de anlaşma imzalamışlardır. Bu ise, sözkonusu şirketlerin Nabucco’ya olan bağlılıklarını sorgulanır hale getirmektedir. Zira, bazı uzmanlar Nabucco ve Güney Akımı projelerinin ikisinin birden gerçekleştirilmesini realist bulmamaktadır.⁹⁰ Bazı enerji şirketleri de öyle düşünüyor ve ayrıca projelerden en az birinin hayata geçirileceğine inanıyor ama bunun hangisi olacağını bilemiyor ve bunun dışında da kalmak istemiyor olacaklar ki, Nabucco’nun yanısıra Güney Akımı ile de anlaşma yoluna gitmektedirler.

Öte yandan, Güney Akımı projesini yürüten Rus Gazprom şirketinin, Nabucco ortaklarından OMV ve MOL ile doğrudan veya dolaylı ekonomik bağları bulunmaktadır.

⁸⁹POP, Valentino, **Enerji Güvenliği: Güney Akımı ve Nabucco doğalgaz boru hatları karşı karşıya**, 14 Şubat 2008, Southeast European Times, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/setimes/features/2008/02/14/feature-02>, (erişim:Mayıs 2009).

⁹⁰ RUSILA, Ari, **Nabucco vs. South Stream - EU's big choice**, 15 Mayıs 2009, (erişim: Şubat 2010), <http://www.internationalpeaceandconflict.org/profiles/blogs/nabucco-vs-south-stream-eus>.

Nitekim, 25 Ocak 2008’de OMV ile imzalanan ortaklık anlaşması (“*joint venture*”) ile Gazprom, Avusturya-Baumgarten’daki depolama ve dağıtım kapasitesini artırmakta ve böylece sözkonusu yatırımda %50 hisse sahibi olmaktadır. Dahası, OMV, MOL’dan hisse satın almaktadır. Bu ise OMV üzerinde hissesi bulunan Gazprom’u, dolaylı yoldan da olsa MOL üzerinde de söz sahibi yapmaktadır. Nabucco ortaklarından bazılarının Rus etkisi altına girmesi ise, ister istemez bu şirketlerin Nabucco’ya olan inancını zedelemektedir.

3.3.3. Avrupa Birliği İçerisinde Nabucco’ya Farklı Yaklaşımlar ve Finansman Sorunu

AB bürokratlarının Nabucco’yu desteklemesine karşın bazı AB Üye Devletleri, AB büyük enerji firmaları ve doğal gaz üreticileri; rakip proje olan Güney Akımı’nı desteklemektedir.⁹¹ Bu hususta özellikle AB Üye devletleri arasındaki görüş farklılıkları dikkat çekicidir. Bu farklılığın nedeni, 1. Bölüm’de de değinildiği gibi AB Üye Devletleri’nin Rus doğal gazına olan bağımlılıklarının boyutunun ve/veya Rusya ile olan ekonomik ve siyasi ilişkilerin düzeyinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, kendini enerji ve doğal gaz tedariki konusunda görece güvende hisseden ve/veya Rusya ile nispeten güçlü ekonomik ve siyasi işbirliği içerisinde bulunan Üye Devletler, Nabucco’ya karşı daha mesafeli bir duruş sergilemektedirler.

Öte yandan, uzmanlar, Rusya’nın da AB içerisindeki bu farklılıkların bilincinde olarak, AB’nin enerji konusundaki kararlarını “böl ve yönet” taktikleriyle etkilemeye

⁹¹ ibid

çalıştığını öne sürmektedirler.⁹² Örneğin Rusya ile Almanya'yı Baltık Denizi'nden bağlayacak olan Kuzey Akımı Projesi Almanya tarafından; Karadeniz üzerinden Güney Doğu Avrupa'ya, oradan da bir ucu İtalya'ya uzanan Güney Akımı ise İtalya tarafından desteklemektedir. Nitekim, Almanya eski Başbakanı Gerhard Schröder, bu görevini bırakmasından kısa süre sonra, Kasım 2005'te, Kuzey Akımı Hissedarlar Komitesi'nin başına getirilmiştir. Schröder, henüz başbakanlık görevini icra ederken, Kuzey Akımı Projesi kapsamında proje ortaklarından Gazprom'a 1 milyar Avroluk devlet garantisi vermekle eleştirilmektedir.⁹³ Aynı şekilde, İtalya Başbakanı Berlusconi ile Rus muadili Putin arasındaki özel dostluğun yanısıra İtalyan enerji şirketi ENI ile Gazprom arasındaki, Güney Akımı Projesi'ne ön ayak olup projeyi imzalamaya varacak düzeydeki iş ilişkisi de dikkate değer bulunmaktadır.

Almanya ve İtalya'nın dışındaki AB Üye Devletleri'nin bu kapsamda Rusya ile olan ilişkilerinin boyutunu değerlendirmek gerekirse, 2010 yılı başında Stefano Brighioli ve Caterina Carte tarafından yapılan “*AB Üye Devletleri'nin Rusya'ya olan Bağımlılıkları Çerçevesinde Sınıflandırılması*”, bu çalışma bakımından da yol gösterici olacaktır.⁹⁴

“Doğulu Dullar (“Eastern Divorced”) : Günümüzde Moskova'ya büyük ölçüde düşman olan eski Sovyet Bloku Ülkeleri (Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya.)

⁹² EURACTIV, **Russia and EU's Battle for Energy**, www.euractiv.com, 29 Ocak 2010, (erişim: Şubat 2010)

⁹³ ibid

⁹⁴ ibid

Sadık Eşler (“Loyal Wives”): Rusya ile iyi ilişkileri olan devletler (İtalya, Avusturya, Yunanistan.)

İhtiyatlı Yaklaşanlar (“Vigilant Critics”): Romanya, Slovenya, İsveç, Bulgaristan, Macaristan, İngiltere.

Uysal Partnerler (“Acquiescent Partners”): Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya.”

Yine daha önce 1. ve 2. Bölüm’de belirtildiği üzere, AB Üye Devletleri’nin Rus doğal gazına bağımlılıklarının oranı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Nitekim, özellikle Orta ve Doğu Avrupa’daki ülkelerin bağımlılık seviyesi %100’lere yaklaşırken batıdaki ülkelerin büyük bölümü Rus doğal gazını neredeyse hiç kullanmamaktadır. AB Üye devletleri’nin Rus doğal gazına olan bağımlılık düzeyinin çok farklı olması ise tüm Üye Devletler’in enerji konusunda tek ses olmasını engellemekte, bu çerçevede Nabucco’nun gerekliliği hususunda Üye Devlet tutumları değişebilmektedir.

Nabucco’nun gerekliliği konusunda henüz ikna olmayan Üye Devletler, Komisyon’un tüm çabalarına rağmen, AB’nin Nabucco konusunda ortak ve net bir tavır sergilemesine engel olmaktadır. Bu belirsizlik ise Nabucco’nun finansmanına AB içerisinden kaynak bulmayı güçleştirmektedir. Nitekim AB, enerji konusunda Üye Devletler arasında dayanışmanın önemini vurgulasa ve bunu enerji stratejileri ve bazı enerji dokümanları ile yasal bir zemine oturtsa da; sıra projenin finansmanına geldiğinde, istenen dayanışmayı gösterememektedir. Zira, özellikle Almanya, İtalya ve Fransa gibi

Rusya ile iyi ilişkileri olan AB'nin bazı "büyük" devletleri Nabucco'ya mesafeli durmakta; Nabucco'nun finansmanının AB kaynaklarından değil, özel yatırımcılar tarafından sağlanması gerektiğini belirtmektedirler. Bu nedenle, her ne kadar Mart 2009'da AB, projenin hazırlık çalışmaları için 200 milyon Avro tahsis etmiş olsa; ayrıca, Avrupa Yatırım Bankası ile Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (EBRD), 10 milyar Avro'luk maliyetin finansmanına yardımcı olma taahhüdünde bulunsa⁹⁵ da Nabucco projesinin ne şekilde finanse edileceği halen netleşmemiştir.

3.3.4 Tedarik Sorunu

Doğal gaz, taşınması ve depolanması zor ve maliyetli bir enerji kaynağıdır. LNG uygulaması da hala pahalıdır. Bu nedenle, doğal gaz, diğer enerji kaynaklarından farklı olarak büyük ölçüde boru hatları ile taşınmaktadır. Boru hatlarına bağımlılık ise tedarik zincirine dahil tüm güzergahta karşılıklı bağımlılığa yol açmaktadır.⁹⁶ Söz konusu karşılıklı bağımlılık durumu Nabucco'da çok bariz olmaktadır. Nitekim, Nabucco boru hattı AB topraklarına ulaşmadan önce, Türkmenistan, Azerbeycan, Gürcistan, Türkiye bu zincirin içerisinde yer almakta ve güzergah üzerinde çok sayıda ülkenin bulunması, projenin hayata geçirilmesine yönelik politik riski de o ölçüde artırmaktadır.

Öte yandan uzmanlar, doğal gaz boru hattının yapılabilirliğinin, uzun dönemli doğal gaz satış anlaşmasına bağlı olduğuna, bu anlaşmalar olmaksızın boru hattının

⁹⁵ BARYSCH, Katinka, **Pipeline politics: Why Nabucco is stuck**, Centre for European Reform, 29.01.2009.

⁹⁶ EURACTIV, **Russia and EU's Battle for Energy**, www.euractiv.com, 29 Ocak 2010, (erişim:Şubat 2010)

finansmanının ve yapımının mümkün olmadığına dikkat çekmektedirler.⁹⁷ Zira, “müşteri”si garanti edilmiş olsa bile tedarik kaynakları olmaksızın yapılacak boru hatlarının hiçbir ekonomik anlamı olmamaktadır.⁹⁸

Nabucco kapsamında da henüz arz ve talebi buluşturan uzun dönemli bir doğal gaz satış anlaşması gerçekleştirilememiştir. Nabucco’nun doğal gazı için düşünülen muhtemel tedarikçiler Azerbaycan, Türkmenistan, İran, Irak ve Mısır’dır ama bunların hiçbiri sözkonusu doğal gazın alıcısı konumundaki AB ile anlaşma masasına oturmamıştır. Nitekim, Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi üzerinde esas olarak çalışanlar nihai alıcı ile satıcı taraflar değil, boru hattı transit ülke devletlerinin şirketlerinden oluşan konsorsiyumdur.⁹⁹

Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı için öncelikle düşünülen tedarikçi ülke Azerbaycan’dır. Ancak gerek Azeri kaynakların yeterli olmayacağı düşüncesiyle gerekse tedarikçileri çeşitlendirme amacıyla Azeri doğal gazına alternatif olarak özellikle Türkmenistan ve İran kaynakları dikkate alınmaktadır. Ancak her üç ülke de muhtemel tedarikçiler olarak AB bakımından ciddi sorunlar arz etmektedir.

3.3.4.1. Azerbaycan

Nabucco’nun ilk aşaması için öngörülen yıllık 8 milyar metreküp doğal gazın Hazar Denizi’nde yer alan Büyük Şah Deniz Sahası’ndan getirilmesi planlanmaktadır.

⁹⁷ GÖKNEL, Mete, **Türkiye ve Akdeniz Boru Hattı**, 1 Ağustos 2008, www.asam.org.tr, (erişim: Mayıs 2009)

⁹⁸ RUSILA, Ari, **Nabucco vs. South Stream - EU's big choice**, 15 Mayıs 2009, (erişim: Şubat 2010), <http://www.internationalpeaceandconflict.org/profiles/blogs/nabucco-vs-south-stream-eus>

⁹⁹ BARYSH, Katinka, **Turkey’s Role in European Energy Security**, Centre for European Reform, Essays

IEA verilerine göre Hazar Bölgesi'nde 8 trilyon metreküp doğal gaz rezervinin varlığı kanıtlanmıştır. ABD Enerji Bakanlığı verilerine göre de Hazar Bölgesi'nde 16-19 trilyon metreküp doğal gaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir.¹⁰⁰

Şah Deniz doğal gazının mevcut Türkiye-Yunanistan İnterkonnektörü için yeterli olacağı ancak Nabucco'nun ihtiyaç duyduğu doğal gaz için Şah Deniz-II Sahası'nın açılmasını beklemek gerekeceği, bunun da 2013 yılından önce mümkün olamayacağı ifade edilmektedir. Ancak uzmanlar, başlangıç için lazım olan sözkonusu doğal gaz temin edilse bile Nabucco'nun 32 milyar metreküplük kapasitesine ulaşabilmek için mutlaka başka kaynaklarca da beslenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.¹⁰¹

Öte yandan, Azerbaycan, Nabucco Projesi'nin belirsizliğini de dikkate alarak kendi doğal gazına yönelik “talebi çeşitlendirmek” amacıyla farklı alıcılarla da anlaşmalar imzalamakta, bir taraftan da artan iç talebini karşılamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Azerbaycan, doğal gazının bir kısmını Gürcistan'a sevk etmektedir. Ayrıca, Şah Deniz Sahası'nda 1.7 milyar Dolar yatırım yapan İran'a Şah Deniz-II'den %10 pay vermiştir; 30 Mart 2009 tarihinde de Rusya ile enerji alanında işbirliği öngören bir Mutabakat Zaptı (*“Memorandum of Understanding”*) imzalanmıştır. Sözkonusu Mutabakat Zaptı'nın imzalanmasından kısa süre önce Azeri devlet enerji şirketi SOCAR'ın Başkan Yardımcısı Elshad Nisirov tarafından yapılan açıklama dikkat çekicidir: EPC Policy Dialog ve TUSKON tarafından 4 Mart 2009 tarihinde organize

¹⁰⁰ ÇOMAK, Hasret, **21'inci Yüzyılda Türkiye'nin Enerji Güvenliğı; Ham Petrol ve Doğalgaz Boru Hattı Projeleri**, İTC 2010 Bildiri Kitabı, 30 Nisan 2010.

¹⁰¹ BARYSH, Katinka, **Turkey's Role in European Energy Security**, Centre for European Reform, Essays, 12 December 2007.

edilen panelde konuşan Nisirov, doğal gazın satışı konusunda Azerbaycan'ın tamamen ticari kaygılarla hareket ettiğini belirterek satışın, en yüksek ücreti ödeyen tarafa yapılacağını ifade etmiştir.¹⁰²

Azerbaycan ile Türkiye arasında da bir süreden beri Azeri doğal gazının ne miktarda, hangi fiyattan ve hangi koşullarda Türkiye'ye iletileceği hususunda anlaşmazlık baş göstermiştir. Bu nedenle de Şah Deniz II Sahası'ndaki doğal gaz çıkarma faaliyeti, ilgili şirketlerce durdurulmuştur. Zira, Azerbaycan Türkiye'ye önceki anlaşmalar çerçevesinde halihazırda satmakta olduğu doğal gazın fiyatını artırmak istemekte, Türkiye ise buna yanaşmamaktadır. Bu anlaşmazlık çözülmediği sürece de Şah Deniz II üzerine bir anlaşma yapmanın pek olası olmadığı, doğal gaz olmayınca da Nabucco'da ilerleme sağlanamayacağı belirtilmektedir.¹⁰³

3.3.4.2. İran

Nabucco'nun ihtiyacı olan doğal gaz, Hazar Havzası'nın yanı sıra, gerek bölgeye olan yakınlığı, gerekse kaynak zenginliği açısından İran'dan karşılanabilecektir. Hatta bazı uzmanlar, İran olmazsa Nabucco projesinin tamamlanmış sayılamayacağını dahi ileri sürmektedirler.¹⁰⁴ Zira İran; 36.9 trilyon metreküplük rezervi ile Rusya'dan sonra dünyanın ikinci büyük rezervine sahip ülkedir.

¹⁰²European Commission, Event Report, **Turkey as an energy hub for Europe: Prospects and challenges**, S19/09, 09/03/2009, "Communication to Members".

¹⁰³ BARYSCH, Katinka, **Pipeline politics: Why Nabucco is stuck**, Centre for European Reform, 29.01.2009.

¹⁰⁴ RUSILA, Ari, **Nabucco vs. South Stream - EU's big choice**, 15 Mayıs 2009, (erişim: Şubat 2010), <http://www.internationalpeaceandconflict.org/profiles/blogs/nabucco-vs-south-stream-eus>.

Ancak, rezerv zenginliğine ve Avrupa'ya görece yakın olmasına karşın İran; yüksek iç tüketimi, doğal gazına talip başka alıcıların bulunması ve en önemlisi de ABD tarafından ekonomik ve ticari yaptırıma zorlanması nedeniyle Nabucco Projesi bakımından kuşkuyla bakılan tedarikçilerdendir.

İran, doğal gaz üretiminin büyük kısmını kendi tüketimi için kullanmakta, bu çerçevede 2014 yılına kadar 630 şehirde yaşayan nüfusun %93'üne ve kırsal nüfusun %18'ine doğal gaz temin etmeyi planlamaktadır.¹⁰⁵ Doğal gaz ayrıca, yerli sanayi ve elektrik santralleri için de gerekmekte, bir miktar doğal gaz ise petrol üretiminin seviyesini yüksek tutmak için kullanılmaktadır.

Öte taraftan İran, 21 Şubat 2009'da Türkmenistan ile imzaladığı anlaşma uyarınca Türkmenistan'daki Yolotan doğal gaz sahasının işletme hakkını elde etmiştir. Bu kapsamda Türkmenistan'dan, mevcut yıllık 10.5 milyar metreküp (300 milyon *feet* küp) olan ithalatına ilave olarak İran, yıllık 12.3 milyar metreküp (350 milyon *feet* küp) daha doğal gaz temin edecektir. Böylece İran, Azerbaycan'ın Şah Deniz-II Sahası'nda sağlayacağı doğal gaz ile birlikte, kendi doğal gazının daha fazla kısmını ihracata yönlendirebilecektir.

Son olarak, İran'ın AB'ye doğal gaz ihraç imkanları gelişse de, ABD tarafından, nükleer silah programı yürütmekle suçlanmakta ve İran'a karşı sıkı ekonomik yaptırımlar uygulanmaktadır. AB de bu hususta ABD'nin yanında yer almaktadır.

¹⁰⁵ ibid

3.3.4.3. Türkmenistan

Nabucco için İran'ın tedarikçi olması -en azından yakın gelecekte- pek olası görünmediğinden, proje için gereken doğal gazın sağlanabileceği Rusya dışındaki tek büyük tedarikçi Türkmenistan olmaktadır.

Türkmenistan'ın doğal gaz rezervlerinin büyük bölümü, Afganistan-Türkmenistan sınırındaki Yolotan Osman bölgesinde Ekim 2008'de keşfedilmiştir.¹⁰⁶ Ancak, büyük arz potansiyeline karşın Türkmenistan doğal gazının öngörüldüğü gibi Hazar Bölgesi ve Türkiye üzerinden AB'ye ulaştırılmasında bazı sıkıntılar bulunmaktadır.

Halihazırda Türkmenistan, yıllık 50 milyar metreküp doğal gazı Rusya'ya ihraç etmektedir ve bu rakamın yıllık 70 milyar metreküpe çıkarılması üzerinde anlaşılmıştır.¹⁰⁷ Bunun dışında, Eylül 2008'de, Özbekistan ve Rusya, yılda 26-30 milyar metreküp Türkmen doğal gazını AB'ye taşıyacak bir boru hattının yapımı üzerinde anlaşmaya varmış ve böylece söz konusu boru hattını besleyecek Türkmen doğal gazı 2028 yılına kadar 20 yıllığına garanti edilmiştir.¹⁰⁸

Türkmenistan, coğrafi, tarihi ve siyasi bağları nedeniyle, uzun yıllardır Rusya'ya doğal gaz temin etmektedir. Ancak bunları yeterli bulmayan Rusya, kendisine doğal gaz

¹⁰⁶ Quaker Council for European Affairs, **The Nabucco Gas Pipeline: A chance for the EU to push for change in Turkmenistan**, Report, December 2009, http://www.quaker.org/qcea/energysecurity/The_Nabucco_Gas_Pipeline.pdf, (erişim:Şubat 2010).

¹⁰⁷ ROH, Stephan C., Global Energy 2008-2009, ILS Energy, 2009, Hong Kong, Global Publication Company

¹⁰⁸ EURACTIV, **Russia and EU's Battle for Energy**, www.euractiv.com, 29 Ocak 2010, (erişim:Şubat 2010)

arama ve çıkarma konusunda imtiyaz tanınması yönünde Türkmenistan'ı yeni ve daha kapsamlı anlaşmalara zorlamaktadır.

Öte taraftan Türkmenistan, Rusya'ya yakınlığı ile bilinen Nursultan Nazarbayev'den Devlet Başkanlığını devralan Gurbangulu Berdimuhamedov ile birlikte, doğal gaz satışında sadece Rusya'ya bağımlı kalmak istememekte, alıcılarını çeşitlendirmenin yollarını aramaktadır. Nitekim Türkmenistan, yılda 30 milyar metreküp doğal gaz satışı sağlayacak olan doğal gaz boru hattının yapımı konusunda ÇHC ile, yıllık 8 milyar metreküp doğal gaz satışı konusunda da İran ile anlaşmaya varmıştır.¹⁰⁹

Ayrıca Türkmenistan, Hazar-Ötesi doğal gaz boru hattı projelerine sıcak bakmaktadır.¹¹⁰ Azerbaycan da, piyasa koşulları oluştuğunda Türkmen doğal gazını Azerbaycan'a ulaştıracak doğal gaz boru hattının inşasına başlanabileceğini belirtmiştir.¹¹¹ Türkmen doğal gazı Azerbaycan'a ulaştıktan sonra Nabucco'yu beslemesi mümkün olabilecektir ancak Türkmenistan'dan Azerbaycan'a uzanan boru hattı inşasının şimdilik pahalı olduğu belirtilmektedir.

3.4. NABUCCO PROJESİ BAKIMINDAN TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle, dünya doğal gaz rezervlerinin ve üretiminin büyük bölümüne sahip Orta Doğu, Hazar Bölgesi, Rusya ve Orta Asya ile dünyanın en büyük doğal gaz alıcısı Avrupa arasında yer almakta ve bu itibarla önemli bir geçiş

¹⁰⁹ROH, Stephan C., Global Energy 2008-2009, ILS Energy, 2009, Hong Kong, Global Publication Company.

¹¹⁰BARYSH, Katinka, "Turkey's Role in European Energy Security", Centre for European Reform, Essays

¹¹¹Avrupa Komisyonu, Event Report, S19/09, 09/03/2009, "Communication to Members"

ülkesi olma özelliği göstermektedir. Nitekim, kuzeyi, güneyi ve doğusunda bulunan doğal gaz zengini komşularının, batısındaki doğal gaz talibi Avrupa'ya yönelik doğal gaz transferlerinde Türkiye doğal bir “enerji merkezi” olmaktadır. Türkiye'nin bir “enerji merkezi” ve “enerji köprüsü” olma özelliği, doğal gazda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmaya çalışan AB'nin, doğal gazda arz güvenliği stratejileri kapsamında Rusya dışındaki tedarikçilere yönelmesi gerektiğinde daha da önemli bir hal almaktadır.

Coğrafi konumunun yanısıra, ekonomik ve siyasi anlamda da Türkiye, AB bakımından güvenilir bir ortaktır. Nitekim Türkiye, askeri, siyasi ve ekonomik konularda geleneksel olarak ABD ve Batı Avrupa ile birlikte hareket edegelmiş; eski Sovyet Cumhuriyetleri'nden biri olmak şöyle dursun, eski Doğu Bloku içerisinde dahi bulunmamıştır. Tersine; NATO, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü gibi başlıca “Batılı” organizasyonlar içerisinde yer almıştır. Ayrıca, bir Müslüman-Türk Devleti olarak Türkiye, Orta Doğu ve Kafkasya'da, hatta bir ölçüde Orta Asya'da ekonomik ve siyasi anlamda etkin olabilmekte ya da olma potansiyeline sahip bulunmaktadır.

Türkiye, AB'nin genelde enerji, özelde de doğal gaz güvenliğinde önemli bir ülkedir ve bu önem, bizzat AB tarafından da teyid edilmektedir. Örneğin, Türkiye'nin AB mevzuatına uyumuna ilişkin değerlendirmelere yer verilen “2008 Yılı İlerleme Raporu”nun Enerji başlığı altında bulunan “arz güvenliği”ne ilişkin bölümünde “*Hazar Denizi, Karadeniz ve Orta Asya'dan [gelecek] petrol ve doğal gaz bakımından bir transit ülkesi olması nedeniyle Türkiye, AB'nin arz güvenliğinde önemli bir role sahip*

bulunmaktadır.” ifadesine yer verilmektedir.¹¹² Ayrıca, EPC Policy Dialog ile TUSKON’un ortaklığında Mart 2009’da düzenlenen “Turkey as an Energy Hub for Europe: Prospects and Challenges” konulu panelde, Avrupa Komisyonu’nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri Olli Rhen şunları ifade etmiştir: “AB, özellikle enerji alanında, bölgesel güvenlik ve refahın tesisinde Türkiye’yi bir stratejik ortak olarak görmektedir. AB, Türkiye’ye güvenilir yerli enerji piyasasının oluşturulmasında destek olurken, Türkiye de AB’ye çeşitlendirilmiş ve güvenli enerji tedarikinde yardımcı olabilecektir. Yaşanan son enerji krizleri, AB’nin, enerjide tedarikçileri farklılaştırması gerektiğini ortaya koymuştur ve Türkiye bu alanda anahtar rol oynayabilecektir.”¹¹³

AB’nin doğal gaz tedarik güvenliği kapsamında geliştirilen Nabucco Projesi özelinde Türkiye’nin önemine gelince; herşeyden önce, proje uyarınca planlanan 3.300 km’lik boru hattının 1.998 km’lik bölümü¹¹⁴, yani yarıdan fazlası, Türkiye’den geçmektedir. Bundan daha önemli olmak üzere, Türkiye, proje için düşünülen tedarikçilerin tamamına ve alıcı konumundaki AB’ye sınır komşusudur. Bu itibarla Türkiye, projenin alıcı ve satıcıları için tam anlamıyla bir “enerji köprüsü” vazifesi görmekte, hedeflenen doğal gazın Avrupa’ya iletilmesinde en kestirme ve güvenli ülke olma özelliği göstermektedir.

Öte yandan Türkiye, AB’nin enerji güvenliğindeki jeo-stratejik konumunu ve özellikle Nabucco Projesi’ndeki rolünü çok fazla “kullanmak”la ve bunu AB ile

¹¹²European Commission, **Security of supply, external dimension and enlargement**, (erişim: Mart 2010) http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/index_en.htm.

¹¹³ European Commission, Event Report, S19/09, 09/03/2009, “Communication to Members”.

¹¹⁴ BOTAŞ, **Nabucco DBGH Projesi**, www.botas.gov.tr/Projeler/Uluslararası_Projeler/Nabucco_DGBH_Projesi, (erişim: Şubat 2010).

ilişkilerinde pazarlık konusu yapmakla eleştirilmiş; ayrıca, Nabucco Projesi çerçevesinde diğer transit ülkelerden daha iyi koşullarda imtiyaz talep ederek projenin ilerlemesini geciktirmekle suçlanmıştır. Nitekim, Ocak 2009'da Brüksel'de bir açıklama yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AB'nin Türkiye ile müzakere sürecinde “enerji başlığı”nı açmaması halinde Türkiye'nin Nabucco Projesi ile ilgili tutumunu gözden geçireceğini belirtmiştir. Bu siyasi talebin yanısıra Türkiye'nin, Nabucco ile ilgili ekonomik talepleri de olmuştur. Bunlardan biri, proje kapsamındaki doğal gazın Türkiye'de kullanılacak kısmını %15 indirimli tarifieden almak istemesidir. İkincisi ise, konunun takipçilerinden araştırmacı Amanda Paul'un değerlendirmesiyle: “...*Azeri doğal gazını aldıktan sonra üzerine kar payı ekleyerek AB'ye yeniden satmak, böylece proje kapsamında bir transit ülke olmaktan ziyade doğal gaz ticareti yapan ülke olmak...*” istemesidir.

Buna karşılık, Komisyon'un enerji konularındaki sözcüsü Ferran Tarradellas Espuny, “%15 konusu [müzakere] masasının [gündeminden] çıkarılmak zorundadır. Bu sadece bizim kabul edemeyeceğimiz bir konu değil, [doğal gaz] üreticisi ülkelerin de kabul edemeyeceği bir husustur.” açıklamasında bulunarak¹¹⁵ Türkiye'nin sözkonusu talebi karşısında AB'nin kesin ve net tutumunu yinelemiştir.

Enerji Bakanı Hilmi Güler ise 4 Mart 2009'da Brüksel'de Türkiye'nin Nabucco'ya yönelik desteğinin koşulsuz olduğunu, projeye %100 destek verdiğini; Nabucco'nun gecikmesinden [Türkiye'nin değil], hala tek ses olamayan AB'nin sorumlu

¹¹⁵EURACTIV, **Turkey to help push Nabucco ahead of rival pipeline**, 29 Mayıs 2009, <http://www.euractiv.com/en/energy/turkey-help-push-nabucco-ahead-rival-pipeline/article-182728> (erişim: Şubat 2010).

olduğunu ifade etmiştir. Nitekim, 8 Mayıs 2009 tarihinde Prag’da imzalanan deklarasyondan sonra AB yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarla da, Türkiye’nin Nabucco Projesine ilişkin herhangi bir önşartı bulunmadığı hususu teyid edilmiştir.¹¹⁶

Türkiye’nin, AB’nin enerji güvenliğine yapacağı katkıyı AB ile ilişkilerinde bir “kart” olarak aşırı kullandığı ve bu hususta kendini fazla önemseddiği hususu tartışılabilir. Ancak, şurası tartışmalı olmamalıdır ki, Türkiye, AB’nin enerji güvenliğinin sağlanmasında ciddi bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel, AB tarafından göz ardı edilemeyecek önemdedir. Zira Türkiye, AB’nin Hazar Bölgesi, Orta Doğu ve Orta Asya’daki kaynaklara ulaşmasında ihtiyaç duyduğu -Rusya ile Ukrayna’dakilere- alternatif doğal gaz boru hattı projelerinde vazgeçilmez ve kaçınılmaz bir transit ülkesidir. Nabucco Projesi de bu durumu yansıtmaktadır. Proje için öngörülen Hazar Bölgesi, Orta Doğu ve Orta Asya doğal gazının Rusya ve Ukrayna devre dışı bırakılarak Avrupa’ya ulaştırılması istenmektedir. Hal böyle olunca, sözkonusu doğal gazın tamamı, hangi yönden gelirse gelsin, Avrupa’ya Türkiye’den transfer edilmek durumundadır. Zira, Avrupa ile bu tedarikçi bölgeler arasındaki tek kara parçası, yani tek “köprü” Türkiye’dir. Bu da, genelde AB’nin enerji güvenliği kapsamında, özelde de Nabucco Projesi çerçevesinde Türkiye’ye stratejik bir önem kazandırmaktadır.

¹¹⁶ Guardian Gazetesi, **Turkey, EU agree on Nabucco**, www.guardian.co.uk, 11 Mayıs 2009, (erişim: Nisan 2010).

SONUÇ

AB, dünyanın ikinci büyük enerji tüketicisidir ve enerji tüketimi her geçen yıl daha da artmaktadır. Buna karşılık AB, enerji kaynakları bakımından yetersizdir ve mevcut rezervleri de tükenmektedir. Bu itibarla AB, enerji temininde dışa bağımlıdır ve bu bağımlılık giderek artmaktadır. Dolayısıyla, enerjide arz güvenliği AB'nin gündemindeki en önemli konulardan biridir.

AB'nin enerji tüketiminin yaklaşık üçte ikisini petrol ve doğal gaz oluşturmaktadır. Nitekim, AB'nin enerji tüketiminde kaynak dağılımına bakıldığında; petrolün %35, doğal gazın da %25 paya sahip olduğu görülmektedir.

AB, enerji kaynağı olarak doğal gaza öncelik vermeye başlamıştır. Zira doğal gaz; diğer kaynaklara oranla daha bol, verimli, ucuz ve temiz bir enerji kaynağıdır. Ayrıca doğal gaz, kullanım alanı zenginliğine sahiptir ve sıvılaştırılarak depolanabilme özelliği göstermektedir. Bunlara ilave olarak dünya doğal gaz rezervlerinin çok büyük bölümü AB'nin coğrafi ve ekonomik erişebilirliğinde bulunmaktadır. Bu üstünlükleri nedeniyle AB'nin doğal gaza yönelik talebinin yıllık ortalama %1 ila 2 oranında artacağı ve 2030'a gelindiğinde bu oranın 2005 yılındakine göre %43 artışı işaret edeceği öngörülmektedir.

AB, halihazırda doğal gazın yaklaşık yarısını ithal etmekte, bu nedenle doğal gazda ithalata bağımlılık göstermektedir. Mevcut doğal gaz talebi eğilimi ile sözkonusu bağımlılığın 2030'da %68-70'e, 2050'de de %80'e çıkması beklenmektedir. Bu itibarla,

AB'nin enerjide arz güvenliği çerçevesinde doğal gazda arz güvenliği konusunun özel bir yeri bulunmaktadır.

Öte yandan, AB'nin doğal gaz ithalatının %40'ı Rusya'dan karşılamaktadır ve tedbir alınmazsa 2030'da bu oranın %60'a yükselmesi beklenmektedir. Oysa AB, doğal gaz ithalatında tek bir ülkeye bağımlı olmak istememekte, tedarikçilerini çeşitlendirmeyi arzulamaktadır.

Diğer taraftan doğal gaz, boru hatları ile taşınmak durumunda olan bir enerji kaynağıdır. Bunun tek alternatifi, doğal gazın sıvılaştırılarak depolanması ve tankerlerle taşınmasıdır ancak en azından şimdilik bu yöntem ekonomik bulunmadığı için tercih edilmemektedir.

AB, doğal gazda Rusya'ya olan bağımlılığını kırmak için yanında mevcut doğal gaz boru hattı güzergahlarına da alternatif rotalar geliştirmek istemektedir. Zira, mevcut durumda Rusya'dan ithal edilen doğal gazın transitinde %80'lik paya sahip olan Ukrayna ile yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle son 8-10 yılda birkaç kez yapılan doğal gaz kesintilerinden AB ülkeleri ciddi ölçüde mağduriyete uğramışlardır. Bu ve benzeri durumlarla bir kez daha karşılaşmamak üzere AB'nin geliştirdiği politikalardan biri de bu doğal gaz boru hattı rotalarının çeşitlendirilmesi olmuştur.

AB'nin öncelik verdiği alternatif doğal gaz boru hatlarından başlıcaları; Kuzey Akımı, Güney Akımı, Beyaz Akım ve Nabucco doğal gaz boru hattı projeleridir. Ancak bunlar içerisinde Nabucco Projesi'nin özel bir yeri vardır.

Nabucco Projesi, AB'nin Rusya'ya alternatif olarak düşündüğü Hazar Bölgesi, Orta Doğu ve Orta Asya doğal gazına ulaşmayı öngören ve bunu da yine Rusya ve diğer mevcut Doğu Avrupa transit ülkelerine alternatif güzergahla taşımayı planlayan ilk ve tek kapsamlı projedir.

Tüm avantajlarına karşın projenin bazı sıkıntıları bulunmaktadır. Bu nedenle de ağır ilerlemektedir. En önemli sıkıntısı da henüz bir tedarikçisinin bulunmamasıdır.

Nabucco'nun karşılaşmakta olduğu sıkıntılar aşılmaz değildir. Taraflar Nabucco konusunda kararlılık gösterir, AB Üye Ülkeleri de Komisyon'a kulak verip Nabucco konusunda tek ses olabilirse bu proje gerçekleştirilebilir. Projenin gerçekleştirilmesinde stratejik yararlar da bulunmaktadır. Zira Nabucco, Rusya'dan alacağı doğal gazın fiyatında AB'ye sadece pazarlık gücü vermekle kalmayacak, doğal gazda arz güvenliğinin gereği olan amaçlarının gerçekleştirilmesi bakımından da AB için başarılı bir sınav ve özellikle Rusya'ya karşı önemli bir siyasi mesaj olabilecektir.

Türkiye, genelde AB'nin enerjide arz güvenliği konusunda, özelde de Nabucco Projesi kapsamında anahtar bir ülkedir. Çünkü sahip olduğu coğrafi konum sayesinde Türkiye, AB'nin ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının taşınmasında “köprü” işlevi görmektedir.

Bazı çevrelerce, Türkiye'nin sözkonusu anahtar ülke olma özelliğinin olduğundan fazla önemsendiği dile getirilse de, Türkiye'nin AB için stratejik bir ülke olduğu hususu AB yetkilileri tarafından da ifade edilmektedir. Çünkü, AB'nin Rusya

dışındaki doğal gaz tedarikçisi bölgelere -Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova'nın aracılığı olmaksızın- erişebileceği tek transit ülke Türkiye'dir.

Sonuç olarak Türkiye, genelde AB'nin enerji güvenliğinde, özelde de Nabucco Projesi kapsamında stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin bu çerçevede üstleneceği rol, AB'nin enerji güvenliğinin sağlanmasına ve dolayısıyla Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

EK-1

Harita-1: Kuzey Akımı Doğal Gaz Boru Hattı

Kaynak: <http://climatesecurity.blogspot.com/2010/03/nord-stream> (erişim: Nisan 2010)

EK- 2

Harita-2-A: Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hattı

Kaynak: Gazprom- Güney Akımı resmi web sayfası (<http://south-stream.info/index.php?id=3&L=1>)
(erişim: Nisan 2010)

EK -3

Harita-2-B: Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hattı

Kaynak: en.wikipedia.org/wiki/File:South_Stream_map.png (erişim: Nisan 2010)

EK-4

Harita-3: Beyaz Akım Doğal Gaz Boru Hattı

Kaynak: <http://peacelikeariverblog.com/?tag=white-stream> (erişim: Nisan 2010)

EK-5

Harita- 4: Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı

Kaynak: Nabucco resmi web sayfası (<http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>) (erişim: Nisan 2010)

Harita-5: Nabucco ve Güney Akımı Doğal Gaz Boru Hatları

Kaynak: <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://newsimg.bbc.co.uk/media/images/45418000/gif/> (erişim: Nisan 2010)

KAYNAKÇA

- ARINÇ, İbrahim Said, **European Union – Russia Natural Gas Relations**, Bilkent University, Ankara, 2007.
- BARYSCH, Katinka, **Turkey’s Role in European Energy Security**, Centre for European Reform, 12 December 2007.
- BARYSCH, Katinka, **Pipeline politics: Why Nabucco is stuck**, Centre for European Reform, 29 January 2010.
- BOTAŞ, **Nabucco DBGH Projesi**, [www.botas.gov.tr/Projeler/Uluslararası_Projeler/Nabucco DGBH Projesi](http://www.botas.gov.tr/Projeler/Uluslararası_Projeler/Nabucco_DGBH_Projesi), (erişim: Şubat 2010).
- BusinessWeek, **Turkmenistan Says South Yolotan May Hold More Gas (Update1)**, 14 Nisan 2010, <http://www.businessweek.com/news/2010-04-14/turkmenistan-says-south-yolotan-may-hold-more-gas-update1-.html>, (erişim: Nisan 2010)
- Council Directive, **2006/67/EC of 24 July 2006 imposing an obligation on Member States to maintain minimum stocks of crude oil and/or petroleum products, codified version**, Official Journal L 217 of 8 August 2006.
- ÇOMAK, Hasret, **21'inci Yüzyılda Türkiye'nin Enerji Güvenliğı; Ham Petrol ve Doğalgaz Boru Hattı Projeleri**, İTC 2010 Bildiri Kitabı, 30 Nisan 2010.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Doğal Gaz Rezervleri Tüketimi ve Muhtemel Gelişmeler**, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/dgg.doc>, (erişim: Mart 2010)
- EEG East European Gas Analysis, **South Stream Gas Pipeline Project**, <http://www.eegas.com/southstream1.htm>, (erişim: Nisan 2010).
- EIA, **2007 International Energy Outlook: Petroleum and other liquid fuels**, Mayıs 2007, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/oil.html>, (erişim: Şubat 2010)
- EIA, **International Energy Outlook 2009 - Natural Gas**, Report No. DOE/AIA-0484 (2009), 27 Mayıs 2009, http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/nat_gas.html, (erişim: Şubat 2010)

IEA, **Natural Gas Market Review 2009**, OECD Publishing, 29 June 2009.

EU, Official Journal, L 127 , 29/04/2004 P. 0092 – 0096, <http://eur-lex.europa.eu>.

EURACTIV, **Europe Switches to Gas**, <http://www.euractiv.com/en/energy/europe-switches-gas>, 18 Şubat 2010, (erişim: Mart 2010).

EURACTIV, **First Story**, 6 Ocak 2009, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

EURACTIV, **Russia and EU's Battle for Energy**, www.euractiv.com, 29 Ocak 2010, (erişim: Şubat 2010)

EURACTIV, **Rusya'nın Güç Gösterisi AB'nin Enerji Güvenliğini Tehdit Eder Nitelikte**, 11.08.2008, www.euractiv.com.tr (erişim: Mayıs 2009)

Eurogas, **Eurogas Brochure on the Role of Natural Gas in a Sustainable Energy Market**, April 2008, www.eurogas.org, (erişim: Mayıs 2009)

Eurogas, **Long Term Outlook for Gas Demand and Supply, 2007-2030**, 05.05.2010, www.eurogas.org, (erişim: Mayıs 2009)

Eurogas, **"Natural Gas Consumption in EU 27 in 2008"**, 13.03.2009, www.eurogas.org, (erişim: Mayıs 2009)

Eurogas, **Statistics 2008**, www.eurogas.org/figures.

European Commission, **Communication from the Commission of 26 June 2002 to the Council and the European Parliament - Final Report on the Green Paper Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply** [COM(2002) 321 final - Not published in the Official Journal].

European Commission, **Communication from the Commission of 11 September 2002 - The internal market in energy: Coordinated measures on the security of energy supply** [COM(2002) 488 final - Not published in the Official Journal].

European Commission, **European energy and transport trends to 2030-2050 update**, May 2006.

European Commission, **EU Energy Security and Solidarity Action Plan: Second Strategic Energy Review MEMO/08/73**, Commission Staff Working Document, SEC (2008) 2871 VOLUME I, Commission of the European Communities, Bruxelles, 13.11.2008

European Commission, Event Report, **Turkey as an energy hub for Europe: Prospects and challenges**, S19/09, 09/03/2009, “Communication to Members”.

European Commission, **Green Paper – A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy**, [COM\(2006\) 105, March 2006](#).

European Commission, Green Paper “**Towards a European strategy for the security of energy supply**”, COM 769 Final, 2000.

European Commission, **Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council of 16 July 2009 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Directive 2004/67/EC** [COM(2009) 363 final – Not published in the Official Journal].

European Commission, the Directorate-General for External Relations, **Security of supply, external dimension and enlargement**, http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/index_en.htm, (erişim: Mayıs 2009)

European Commission in the United Kingdom, **Signature of Nabucco Intergovernmental Agreement marks new era in EU energy**, Press Release, ISEC/09/85 13.07.2009 http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/press_releases/2009/pr0985_en.htm.

European Union, Press Release, **Nabucco Pipeline: Commission Welcomes Ratification by Turkey**, 5 Mart 2010, http://www.avrupa.info.tr/Bilgi_Kaynaklari/BasinDuyurulari,Programbasin.html, (erişim: Mart 2010).

Gazprom, www.gazprom.com adresi kanalıyla [http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/south stream](http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/south_stream), (erişim: Nisan 2010).

GÖKNEL, Mete, **Yaşanan Doğal Gaz Krizi Türkiye İçin Fırsat mı?**, 23 Ocak 2009, <http://www.asam.org.tr>, (erişim: Mart 2009)

GÖKNEL, Mete, **Türkiye ve Akdeniz Boru Hattı**, 1 Ağustos 2008, www.asam.org.tr, (erişim: Mayıs 2009).

Guardian Gazetesi, **Turkey, EU agree on Nabucco**, www.guardian.co.uk, 11 Mayıs 2009, (erişim: Nisan 2010).

Middle East Economic Survey, **Caspian Sea Region Pipelines–Existing and Proposed** VOL LI, No: 11, 17 Mart 2008, <http://www.mees.com/postedarticles/oped/v51n11-5OD02.htm>, (erişim: Mayıs 2010)

News.az, **News.Az interviews Christian Dolezal, spokesperson for the Nabucco Gas Pipeline Project**, <http://www.news.az/articles/11619>, 17 Mart 2010, (erişim: Mart 2010)

2010).

NIC GmbH, Press Release, **Nabucco paves the way for construction**, 23 Mart 2010, www.nabucco-pipeline.com (erişim: Mart 2010).

NIC GmbH, www.nabucco-pipeline.com, (erişim: Nisan 2010).

POP, Valentino, **Enerji Gvenliği: Gney Akımı ve Nabucco doğalgaz boru hatları karşı karşıya**, 14 şubat 2008, Southeast European Times, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/setimes/features/2008/02/14/feature-02>, (erişim: Mayıs 2009).

Quaker Council for European Affairs, **The Nabucco Gas Pipeline: A chance for the EU to push for change in Turkmenistan**, Report, December 2009, http://www.quaker.org/qcea/energysecurity/The_Nabucco_Gas_Pipeline.pdf, (erişim: şubat 2010).

Resmi Gazete, “Avusturya Cumhuriyeti, Bulgaristan Cumhuriyeti, Macaristan Cumhuriyeti, Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Nabucco Projesi Hakkında Anlaşmanın Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” 11 Mart 2010 tarihli ve 27518 sayılı Resmi Gazete.

ROH, C. Stephan, **Global Energy 2009-2009**, A World in Transition a Geopolitical Survey by ILS Energy, Global Publication Company, Hong Kong, 2009.

RUSILA, Ari, **Nabucco vs. South Stream - EU's big choice**, 15 Mayıs 2009, (erişim: şubat 2010), <http://www.internationalpeaceandconflict.org/profiles/blogs/nabucco-vs-south-stream-eus>.

TFC Commodity Charts, **Light Crude Oil EmiNY**, <http://tfc-charts.com/chart/QM/W>, (erişim: şubat 2010).

Washington Post, **Ukraine to extend Russia naval base lease, pay less for natural gas**, 22 Nisan 2010, www.washingtonpost.com (erişim: Nisan 2010)

Wikipedia, **Russia–Ukraine gas disputes**, http://en.wikipedia.org/wiki/Russia%E2%80%93Ukraine_gas_disputes.

World Bank, **Lights Out? The Outlook for Energy in Eastern Europe and the Former Soviet Union**, Washington, DC, 2010.

World Bank, **Regional Cooperation and Trade: Examples in Southeastern Europe and Central Asia**, <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/258598-1268240913359/appendix.pdf>, (erişim: Nisan 2010).

ÖZET

Demirci Soranlar, Evrim, Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Sahip Olduğu Potansiyelin Nabucco Projesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. M. Emin Çağırın, 83 s.

Halihazırda Avrupa Birliği'nin (AB) enerji tüketiminde %25 pay ile ikinci sırada yer alan doğal gaz, AB tarafından giderek daha fazla tercih edilmektedir ve 2030 yılında AB'nin doğal gaz tüketiminin 2005 yılındaki düzeyine oranla %43 artması beklenmektedir. AB, doğal gazda %50 oranında ithalata bağımlıdır ve bu bağımlılığın 2030 yılında %70'e, 2050 yılında da %80'e çıkacağı; ayrıca, gereken önlemler alınmazsa AB'nin doğal gaz ithalatında halen %40 paya sahip olan Rusya'nın bu payının 2030 yılında %60'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle, doğal gazda arz güvenliğini sağlayabilmek için AB bazı stratejiler belirlemiştir. Bunlardan başlıcaları, doğal gaz tedarikçilerinin Hazar Bölgesi, Orta Asya ve Orta Doğu kaynakları ile de çeşitlendirilmesi ve mevcut doğal gaz boru hatlarına alternatif rotalar geliştirilmesidir. Öte yandan Türkiye, sözkonusu doğal gaz tedarikçisi bölgeler ile Avrupa arasında doğal bir “enerji köprüsü” konumundadır.

Çalışmada, AB'nin doğal gazda enerji güvenliğini sağlamada Türkiye'nin önemi, Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi çerçevesinde vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: AB, enerji güvenliği, doğal gaz, boru hatları, Nabucco, Türkiye.

ABSTRACT

Demirci Soranlar, Evrim, An Assesment Of Turkey's Capabilities Within The European Union's Energy Security In The Context Of The Nabucco Project, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. M. Emin Çağiran, 83 p.

With its share of 25%, natural gas is the second largest energy resource in the EU's energy consumption, and the EU's demand for natural gas has been growing gradually. According to the estimations, by the year 2030, EU's demand for natural gas will increase by 43% relative to the amount of the year 2005. Approximately half of the natural gas consumed in the EU is met by importation, and this ratio is expected to be around 70% and 80% in 2030 and 2050 respectively. In addition, Russia has a share of 40% in the EU's natural gas importation, and it is estimated that the share of Russia will be 60% if no action is taken. Thus, the EU has designated some strategies in order to secure the supply of its natural gas demand. Amongst those strategies, diversifying the suppliers from the areas of Caspian, Middle East and Middle Asia, and developing alternative gas pipeline routes are the most important ones. On the other hand, Turkey is a natural "energy bridge" between the mentioned regions and Europe.

In this study, Turkey's importance in EU's security of natural gas supply is emphasized within the framework of Nabucco Gas Pipeline Project.

Key words: EU, energy security, natural gas, pipelines, Nabucco, Turkey.